

TÉNYKÉPNYOMAT: DÍVALD K.
BUDAPEST ÉS KESZTÖR.

Linczen Janka

A népiskola és a tanítónők.

Motto: „Nekem nem tudós, hanem értelmes és munkás nők kellenek

A nőemancipáció kérdése oly kérdés, melyre a feleletet megadni nem mi férfiak, hanem egyedül, kizárólag a nők vannak hivatva. Elszörnyűködnék a világ, ha a férfiú rendeltetését a nő tenné vizsgálódása tárgyává, ha az akarná megszabni e tekintetben a természeti s a polgári törvényt! Ez eshetőséggel szemben azonban talán nincs a világon az a férfiú, a ki magában hivatást ne érezne véleménymondására, a — női kérdésben, kivéven természetesen e sorok íróját, ki régóta van azon nézetben, hogy a nők munkakörét illető véleménynyilvánítás első sorban a nőket illeti meg. Ha e tekintetben nő szólal fel, azt mindenkor figyel-mére méltatja és fontolóra veszi. Ha azonban férfiú hangoztatja a nagy szót, akkor lelke előtt mindig az a kérdés lebeg: „Mit szól ehhez a hajadon, az anya, a házaszszony, egy szóval: mit szól a nő, a hölgy?“ És meggyőződését rendszerént akkép alakítja, a mint az illetékes véle-ménynyilvánítás követeli; de figyelő állását sohasem hagyja el.

És most mégis a női kérdést veti fel! Ezt nem anynyira elvi szempontok megvitatása céljából teszi, mint inkább azért, hogy az olvasót néhány e körbe vágó és nyilvánosan is kifejezést nyert nézettel megismertesse. Így talán, férfiú is, nő is véleményt alkot-hatnak maguknak azon kérdésben, mely a társadalmat néhány év óta mozgásban tartja. Lássuk ezt az iskolával kapcsolatban:

1. A szellemi és szívbeli tehetségek a világ rendjének isteni tör-vényei szerint az emberiség mindkét nemére vannak felosztva. Ez isteni adományok sajátosságainak fokozata oly különböző mérvű, hogy az ifjúság neveltetése és képztetése körül mindkét nemnek együttműködése termé-szeti törvény gyanánt tűnik fel. A női elem tehát a nevelés munkájának megkárosítása nélkül az ifjú nemzedék képztetése teréről nem szorít-ható le.

2. Ez állítás nem csupán a családra nézve érvényes, hol az anyát, vagy sokszor az idősebb nővért illetik a kis gyermekek körüli ápolás, nevelés és képztetés gondjai, hanem az iskolára nézve is.

3. A női közreműködésnek a nyilvános iskolában is megvan lét-joga, még pedig az első három vagy négy tanévben mindkét nembeli gyermekeknél, azontúl külön a leányoknál azok kiképztetésének befejezéseig.

4. A serdültebb leányok tanításában a tanítónőnek tevékenysége nem minden tantárgynál mutatkozik egyenlő mérvben célszerűnek, kivé-vén a technikai tárgyakat és az idegen nyelveket.

5. A női nevelési befolyás, mely mellett a férfiaké is óhajtható, a serdültebb leányoknál is megmarad teljes jelentőségében, mely vala-mely közelebbi bizalmi állásban sikert biztosít.

6. A tehetséges, szellemileg és testileg egészséges női lény min-den tekintetben megfelelni képes a kívánalmaknak, s ez okból csak örvideni lehetne azon, ha a jelen korban felmerült nőkérdés a miveltebb körökből mennél több leányt indítana arra, hogy magukat a paedag-gogiai szakmának szenteljék.

7. Alapos műveltség, mely képesítő vizsgálat által volna igazolandó,

nélkülözhetlen, de helyes módszer mellett túlterheltség nélkül is el volna érthető.

8. Az a veszedelem, hogy a későbbi években bizonyos pedanteria állhat be, a tanítónőknél nem mutatkozik nagyobb mértékben, mint a tanítóknál; a hol azonban eszményi irány s az ifjúsággal való közlekedésben az igazi öröm van meg; a hol örömmel és odaadással lép a nő vagy a férfiú összeköttetésbe a múlt és jelen nagy szellemeivel: ott a pedanteria is könnyen kerülhető el.

Etételeketnem mi állítjuk fel; tette egy schleswig-holsteini gyülekezetben folyó évi október havában Huyssen, altonai lelkész. A férfiakból és nők-
ból állott gyűlés azokat egyhangúlag fogadta el. Mindegyike a jelen voltaknak lelkesült híve a nő magasabb kiképzetése elvének. — Szintén ez évi október havában történt, hogy a nőnevelési szövetkezet 11-ik nagygyűlésén Gneist, a nagy államférfiú, következő szavakat mondá:

„A társadalom minden rétegében élénk mozgalom uralkodik azon célból, hogy minden osztály rendeltetése és jogköre állapíttassék meg. E törekvés ép oly természetes, mint jogos. — A polgári társadalom életszükségletei végtelenül megsokszorozódtak, finomultak; ezáltal a lét feltételei is mód nélkül megnehezedtek. E jelenség a nőket is arra kényszeríti, hogy értékesítsék erejüket a kereseti munkában új téreken. S valóban, a nők tényekkel igazolták, hogy nincs az a munkatér, az a becsületes keresetmód, melyeken a férfiakkal ne versenyezhetnének. Igen természetes, hogy e törekvések is, mint minden, a mi emberi, téves irányok felé is hajoltak. Van azonban egy ösvény, mely utvesztőbe soha sem vezethet. Nem szabad ugyanis azt a törekvést vezérelvül elismerni, hogy a polgári társadalmat alapjából kell újjá teremteni, hanem iparkodjunk a kötelelesség szerű állást, rendeltetést mindenki számára megtalálni. Ha ez megvan, akkor a jog elismerése sem maradhat el. Ha megtaláltuk azon életfeladatokat, melyeket sikerrel a nők is beölthetnek: akkor meg van oldva a férfiak és nők egyenjogosságának kérdése is; mert csak a kötelelességek hű teljesítése vezet a hasonló jogok élvezetéhez; nem pedig megfordítva. A mívelődés története is arról tesz tanúságot, hogy a kötelelesség teljesítését követi az elismerés.“

Ezek igen megfigyelésre méltó szavak és igen közel állanak ahhoz, a mit hazánk egyik jeles tanfőia, Fuchs Ádám, pécsbányatelepi igazgatótanító írt a „Néptanoda“ f. é. 28-iki számában, mondván:

„Csekélységem azon meggyőződésben él, hogy a magyar tanfőfiak a tanítónők alkalmazása kérdésére vonatkozó nézeteiket elmondhatják ugyan, de tapasztalásból szerzett szakmai és döntő évekkal még nem igen léphetnek e kérdés végleges megoldásához, mivel a tanítónők intézménye édes hazánkban egyáltalában nagyon is fiatal. S a pillanatnyi eredmény, melyet a tanítónők működése e rövid idő alatt felmutat: pontos hivatalteljesítés, előzékeny, nyájas magaviselet előljárok és tanulók iránt, továbbá az, hogy a nők a nevelés alapfeltételét, a szeretetet nagyobb mértékben bírják, mint a férfiak és képesek a kellő erélyt és bátorságot is kifejteni. Mindezek, noha igen szép és a tanítói hivatálhoz szerfelett szükséges tulajdonságok, mégsem lehetnek a kérdés megoldására elegendő és döntő érvek. A természettudományoknak is van ebben szava.“

A mire Fuchs az utolsó mondatban hivatkozik, az Dr. Schramm Pálnak a „Deutscher-Schulwart“ V. évi folyama IX. füzetében közölt tanulmányára vonatkozik. Schramm ugyanis a női emancipációról értekez-

ve, a többi között ezeket mondja. „A nő testalkotásnál fogva jelenleg még nem bírja a képességet, magát a férfival testi vagy szellemi munka teljesítésében egy sorba állítani. . . A nő nevezetesen egyik kiválóbb funkciójában is különbözik általában a férfiútól, és pedig a lélekzésben, vagy jobban mondva: a lélekzés alakjában és ennek segédeszközeiben. A nő főképen a mellkasnak a testtengelyhez függélyes irányban való két kiterjedése által lélekzik: az affectusban hullámzó kebel vagy a tánc édes fíradalmi mutatják a nőnek ezen sajátos lélekzési módját. A férfi a mellkast az inspiratióval tetemesen lefelé terjeszti ki, ő főképen az ágyékhártyával, az altestür segítségével lélekzik. A physiologia tehát megkülönbözteti a nő mellbeli lélekzését a férfiú altesti lélekzésétől. . . A nők nem vehetnek úgy lélekzetet mint a férfiak: következtetés-képen nem is dolgozhatnak úgy mint a férfiak a nélkül, hogy ez testalkatuk fajlagos alakjára nézve káros befolyással ne lenne. Nem dolgozhatnak tehát úgy, mint a férfiak; de dolgozhatnak a férfiak mellett. Ez fontos megkülönböztetés. . . A természet semmit sem hagy büntetlenül. A nőnek megvan az ő természetadta fajlagos rendeltetése, hivatása. A mit ő ezek ellenére cselekszik, azt sajátlagos rendeltetése rovására teszi.“

A tanítónőről Petzold „Tanügyi szótár“-ban is találtunk egy sok tekintetben elfogulatlanságról tanúskodó tanulmányt, melyet szószerént szintén közölnünk kell. — „Tanítónők alatt — írja Petzold — a nőnem oly személyeit értjük, a kik a tanítást, oktatást üzlet- és hivatásszerűleg üzik. Vannak tanítónők, kik egyes szakokban pl. zenében, nyelvekben, rajzban stb. magánuton oktatnak, mások ismét egyes családokban és nevelőintézetekben nevelőnői (gouvernantei) minőségben működnek, ismét másokat nyilvános iskolákban találunk alkalmazva akár mint munkatanítónőket, akár pedig mint a tulajdonképeni tantárgyak oktatóját. — A tanítónők ez utóbbi minőségükben való alkalmaztatása kérdésében a nézetek a paedagogiai világban megoszolnak. A vita eldöntve ez idő szerént még nincsen. Nehéz dolog is, kiindulva a nő egyediségéből, a tanítónők alkalmaztatását akár bizonyítani, akár pedig tagadni; mert az efféle jellemzés annyira kivételt enged meg, hogy konkrét esetben szabályt levonni merő lehetetlenség. Feltéve, hogy a tanító és tanítónő úgy tudományos készség, mint ernyedetlen buzgóság tekintetében egyenlő fokon állanak, s így egyenlő képességgel bírnak a népiskolai oktatásra: mégis nagy különbség lesz észlelhető az iskolai fegyelmetartásban. A tanítónak, mint férfiúnak, előnyére válik, ha a fegyelmet szigorúan gyakorolja; a tanítónő pedig elveszti a fegyelmet szigora mellett azt, a mi működését a férfiúé mellett kívánatosá teszi, t. i. a valódi nőességet. — A tanítónők ellen felhozott érvek közül figyelemre méltó az a halálozási statisztika, mely a tanítókat az orvosival együtt kedvezőtlen színben tünteti fel. Menynyire károsabb a gyenge női szervezetre a túltömött iskolákban működni! Meg nem tagadva a nőnek képességét, hivatását a tanítói pályára: a fennebbi két okból azoknak alkalmazása nyilvános népiskolában nem volna ajánlható.“

A férfiak érveinek ellenében, kötelességünk már most hangsúlyozni azt, a mit Hoggan Erzsébet, „doctor medicinae“ Londonból mondott ugyanazon 11-ik szövetségi gyűlésen, melyen Gneist elnökölt, s kinek szavát imént idéztük. Hoggan beszédjéből következő részletet vesszük: „Angolországban 1870 óta a nők az iskolai hatóságokat illetőleg a választó

és választható jogokat élvezik. Kilenc nő ül ott a tanhatósági tanácsokban. Az állam az orvosnőket az orvosokkal hasonjogúaknak ismerte el. Vannak ott gyógyszerésznők, ügyvédnők. Van egy építész is. A póstai és távirdai hivatalokban a nők alkalmazást lelnek. Mint művésznők az angol nők nagy eredményeket mutathatnak fel; a hirlapirodalom terén nagy szerepet játszanak, sőt van egy köztük, ki egy nagyobb politikai lap számára mindennap megírja a vezércikket.

Ezekből is látható, hogy cikkírónak igaza van, midőn mondja, hogy a női kérdés tisztázását nőkre kellene bízni.

Élék emlékezetében lesz az olvasónak Róth pozsonyi orvos leányának esete az októberhó 15-én tartott ág. ev. egyetemes gyűlésből, a hol a tudományosság vezéresillagai és közéletünk vezérfiai nyilatkoztak a mellett és az ellen, hogy nő érettségi vizsgálatot tehessen-e. A konvent hosszabb elvi tusa után az engedélyt megadta.

Utalunk a nov. 6-iki esetre is, mely a főváros pénzügyi bizottságában történt meg, hol felhozták, hogy a tanítónők alkalmazása rendszerében a főváros túllőtt a célon; hogy a beteg tanítónők végett a város a helyettesítéseket alig győzi; hogy nálunk a tanítónő azért pályázik állomásra, hogy ezáltal férjre tegyen szert, s ez a feltevés a fővárosi tanácsot olybá tünteti fel, mintha az kiházásító intézet volna. Ezeket mind Fuchs képviselő mondá, ki beszédje végén azt indítványozá, hogy „a főváros paedagogiai, erkölcsi és pénzügyi indokokból“ mondja ki azt, hogy a férjhez menő tanítónő állásáról lemondani tartozzék.

Bár ez indítványt lényegében helyeselni kell, az jelen szerkezetében céltalan. Inkább úgy kellene eljárni, mint az egyszeri kocsis Deák Ferenczel szemben tette. A nagy hazafi ugyanis aratás utáni behordáskor egy falun hajtattott keresztül s pipára gyűjtván, ezt kérdező kocsiától: „Atyafi, szabad-e ebben a faluban pipázni?“ A pór felelé: „Szabadni ugyan szabad; de becsületes ember nem fog pipázni a sok gabonás kocsi között.“

Mikor az örökké feledhetlen Eötvös József báró a tanítónőképzéket tervezte, nem csak az országházban elmondott beszédeiben, hanem más alkalmakkal is hangsúlyozta, hogy ő a tanítónőképzőintézetek által nem egy „tanítónői rendet“, hanem értelmes honleányokat, jó anyákat óhajt neveltetni. A tanítónőképző intézeteknek tehát lelkes honleányokat, értelmes anyákat nevelni — ez hivatásuk első sorban. A „tanítónői rend“ ez csak másodfokú feladat, mely a nők munkaköre megállapításával áll szoros kapcsolatban.

A ki ily szempontból fogja fel hivatását a nőnevelés és tanítónőképzés terén: az méltó arra, hogy tisztelettel tekintsünk működésére. Ha egy képezdei igazgatónő vagy tanítónő, midőn feladata magasztosságáról szól, s hallgatóját meg akarja nyerni a női ügynek, a nők jobb képeztetésének, ezt mondja: „Nekem nem kellene tudós, csak munkás és értelmes nők!“ — akkor a női emancipáció kérdése meglegelte azon keretet melyben mozognia kell. És Zirzen Janka e nézetet vallja, e nézet szellemében működik. A „Vasárnapi Ujság“, „Magyarország és a Nagyvilág“ „N. Politisches Volksblatt“ „Eötvös Naptár“ megismertették már honleányaink e kiváló alakjával olvasóikat. — Szenteljünk mi is e derék nő életének néhány sornyi tért! Vegyük át mindazt, mit az Eötvös Naptár-ban róla mondanak.

„Az 1869-dik november hónap 19-ik napján nevezte ki a halhatatlan emlékeztető Eötvös József báró m. kir. miniszter Zirzen Jankát az első állami tanító-

nőképző intézet igazgatója lak. Tíz éve múlt tehát el annak, hogy nemzeti nőnevelés-ügyünk érdekében az állami intézkedések kezdetüket vették. A mi ezen tíz év alatt történt a nőnevelés érdekében az állam részéről, az mint szerencsés folytatásúl tekinthető ama legelső lépésnek, melylyel a népoktatásügyi törvény nőnevelésre vonatkozó pontjainak végrehajtása megindult.

Méltán ültetett örömmünnepet, 1879-ben, november 19-dikén azon számszerént ötszázra menő kis sereg, melynek tagjai Zirzen Janka tanítóképződei igazgató vezetésé alatt szerezték meg a tanítói képességet.

S az örömmünnepe, melyet ök meg is tartottak, a legszebb jele azon iránynak, melyet kiképeztetésük folyamán nyertek. Nem zajos, nem fényes mulatság volt az, mivel Zirzen tanítványai igazgatójukat megtisztelték, hanem *Eötvös* nagy szellemének hódoló hálaünnep.

Magasabb ünnepet még nem tartottak tanítónőképző intézeteink: első tízéves örömmünnepe volt.

Az ünnepélyt rendező tanítónők és tanárok úgy intézték azt, hogy teljesen meglepjék a készülődésről mitsem sejtő igazgatónőt. Mig az igazgatónő a rom. kath. vallású növendékekkel a királyné ő felségének nevenapja alkalmából távul volt az intézettől, megérkeztek oda a vidéken és a fővárosban elhelyezett tanítónők képviselői *Kasztner Janka*, győri képződei igazgatónő vezetésé alatt, azután a testvérintézetek képviselői s a tanárok, kik mind a nagy zeneterembe gyűlekeztek egybe, majd megérkezvén a növendékek is a templomokból, — egyenesen az ünnepély színhelyére gyűltek, hova az intézet legelső tanítványai Zirzent föl hívták.

Kasztner Janka itt emelkedett hangú jeles beszéddel üdvözölte az ünnepeletet, s egy koszorút nyújtott át neki tanítványai nevében; azután *Tóbiás* Endréné, kassai tanítónő kérte fel Zirzent, hogy a magyarországi tanítónők nevében tenné a tízéves örömmünnepe emlékére az általuk készített babérkoszorút *Eötvös József* báró sírjára.

Adtak egyúttal Zirzennek egy ezer forintról szóló földtchermentesítési kötvényt is, melyet közös adakozásból szereztek a hálás tanítványok, hogy azzal a magyarországi tanítók *Eötvös*-alapját gyarapítsák. Majd a testvérintézetek képviselői s a tanári kar üdvözölte Zirzent, s az utóbbi a „Nemzeti Nőnevelés“, című folyóiratnak I-ső füzetét, melyet e napon adtak ki, nyújtotta át a tanítványai által oly nemesen megtisztelt igazgatónőnek, legőszintébb tisztelete jeléül.

Zirzen Janka tanítványai szebben nem ünnepelhették volna meg az állami tanítónőképző intézetek tíz éves örömmünnepeit, mint épen az által, hogy azon igazán *Eötvös* nevéhez méltó intézmény egyik alapkövét megalkották, melynek célja: ösztöndíjakat nyújtani a tanítók szorgalmas gyermekei számára, s segílyt adni az elaggott, nyugdíjban nem részesülhető tanítóknak, az özvegyeknek, árvaoknak s a kenyérlétszere képtelen nyomorékoknak.

Az *Eötvös*-alap központi gyűjtő bizottsága, mely az ezer forintos alapítványt az alapító levéllel együtt már átvette, hálás köszönettel fogadta az intézet nevében a magyarországi tanítónők ezen szép alapítványát, s az elnökséget oda utasította, hogy az alapítványról szóló számadást a naptárban közzétegye, s a magyarországi néptanítók nevében az adományozóknak nyilvánosan köszönetet mondjon.

Kötelességünket teljesítjük tehát, a midőn *Zirzen* hálás tanítványainak e helyen az *Eötvös*-alap intézmény nevében köszönetet szavazunk.

Fogadják hazánk nemesszervi tanítónői e köszönetet szívesen, s legyenek meggyőződve, hogy a haza minden hű gyermeke tiszteletteljes elismeréssel adózik a hálás tanítványoknak a hálaérzet ezen legnemesebb módon való nyilvánításáért.

Fogadja a derék igazgatónő is, kinek ily nemesen gondolkozó és cselekvő ötszáz tanítónő tanítványa van, ki az *Eötvös*-alapért már oly sokat tett, forró köszönetünket!

Olvasóink számára ide igtatjuk *Zirzen Janka*nak a „Magyarország és a Nagyvilág“ban megjelent életrajzából következőket:

„*Zirzen Janka* Jászberényben született 1826-ban. Atyját korán eltemetvén, anyja az akkor hírneves Tóthné-féle egri nevelő-intézetben neveltette. Már mint növendék kisebb leányok tanításával foglalkozott, s onnan kitűnően sikeres eredménynyel távozván, 1844-től egészen 1866-ig nevelőnősködött. Első növendéke az ötvenes évek beszélyirodalmából ismert *Madarassy Klára* volt. Állhatos, törhetlen kitartásának erejét igen jellemzi ama körülmény, hogy huszonhat éves nevelői pályáján csak három: a *Madarassy*, *Erdőgh*- és *Steinitzer*-család gyermekeinek volt a szó teljes értelmében mestere. E családok Arad megyében élvén, ott ismerkedett meg *Bohoss* néval s általa báró *Eötvös József* felé ki neki aztán nem egyszer mutatta meg a

nőnevelés terén égetővé vált reformokat. Eötvös főnkelt eszméi az ő lelkében is meggyújták ama világot, mely egész életén át szövetnékül szolgált, s vitte kitűzött célja felé. Kiváló tehetségeinél fogva számos meghívást nyert előnyös állásra, de magasabbra törekvő lelke rég ápoltt tervének megvalósítására ösztönözte. 1868-ban elhagyta nevelőnői állását, feljött a fővárosba, hogy itt az akkor keletkezett nőnevelésügyi mozgalomban részt vegyen. Nemes tevékenységi vágyának és tehetségének megfelelő munka-kört keresett. Meg is találta 1869-ben, midőn Eötvös az akkor felállított budai nőtanító-képző intézet vezetésével bízta meg. Nevelői pályájának üres óráit folytonos önképzésre fordítván, igazgatói terhes feladatát kiforrott képességének minden eszközeivel végezhetette. Tapintatossága, szelid és mégis szigorú bánásmódja, de különösen szeretetteljes jósága, melylyel tanítványait a tanévek után is körülveszi: ismeretesekek. Méltán nevezték el a nőtanítók anyjának. Kiben pályájának megfelelő képességét lát, azt gonddal vezeti kitűzött célja felé. Az állami nőtanító-képezdék igazgatói, tanítói majd mind az ő tehetségének köszönhetik állásukat, s közülök itt a fővárosban 4, Pozsonyban 4, Győrött 4, Szabadkán 2 és Kolozsvárt 7 vallja őt mesterének. A sugárúti állami nőtanító-képző intézet is nagyrészt az ő szervező képességének köszöni lételet. Méltó jutalmul ki is nevezték igazgatónőjének.

A mily ritka jelét adta Zirzen Janka a nőtanító-képzés terén való tehetségének, ép olyan kiváló képességet fejt ki a női kézimunka és házi iparoktatás szakmájában is. Az elsőnek módszeres oktatását hazánkban ő érvényesítette legnagyobb eredménnyel, s bocsátá világga két nagy vaskos szemléltető albumban. A legutóbbi párisi világtárlat tanügyi eszközei közt e két album méltó feltűnést okozott. Az eredeti példány az orsz. tanszer-muzeum tulajdona, s a székesfehérvári kiállítás egyik érdekes tárgyát képezte.

A tanügyi terén számottevő képessége mellett, minden ízében lelkes magyar honleány, s ily szellemben vezeti a kezére bizott intézetet. Volt idő, midőn e tulajdonságát nemcsak szóval, de tettel is gyakorolta a haza érdekében. Ujabb ízben számos kitüntetés érte: hg. Koburg Fülöpné, felejtethetlen József nádorunk unokája, őt választá meg nyelvmesternőjének; ez évben pedig, a legfelsőbb kegy és elismerés jeléül, a hazai nőnevelés terén szerzett érdemeiért, királyunk a koronás arany-éremkereszttel díszítette föl. Példás szerénysége nem kereste e jutalmat; a miért küzdött, annak érvényesülése: a nő kereset-képesítésének diadalmas haladása. Ez az ő legszebb jutalma.“

Igy ismerteti Zirzen Jankát az 1881-iki „Eötvös Naptár.“ — Érezzük, hogy sem a bevezető cikk, sem az életrajzi vázlat nem teljes. A mi az utóbbit illeti, több adatot nem nyújthatánk, mint a menyinyi rendelkezssünkre állott. Kivánjuk, hogy Zirzen élete gazdagodjék szép tettekben, és hogy az értelmes honleányok tábora, melyet ő nevel, áraszsa el hazánkat, mint meganyinyi apostol, kik a honnak lelkes anyákat nevelnek, hogy gyarapodjék ez ország anyagi és szellemi tőkében, boldogságban, bőségben! — A nőnevelés fontosságáról pedig elmékedjék a férfiú és nő egyaránt; mert Magyarországnak is, mint Napoleon idejében Franciaországnak, mindenek előtt anyákra van szüksége.

Rill József.

Második paedagogiai utazásom külföldön.

Nevelői kötelezettségem vége felé járván s új tanári és képezdeigazgatói pályám is még egy külföldi betetőző utazást igényelvén, az egyházkerületi főtanács engedélyével növendékemet 1855 őszén a berlini egyetemre kísérhettem; elébb a nyári hónapokban egy érdekes körutat tévén Erdélyben (Hátszeg vidékén a Retyezát csúcsát is megmászva), Magyarország délkeleti szögletén Orsováig s a vaskapuig. . . . Külföldre vivő utunkat is akként rendeztük, hogy Bécs, Prága, Drezda és Lipcse nevezetésegeit tüzetesen megismerhettük. — Prágában ez alkalommal szerződtem a Haase-féle betűöntő fejével a kolozsvári tanárok által dol-

gozott Ingerslev-féle latin-magyar szótárhoz (melynél távozásomig szerkesztőtárs voltam Finálival) alkalmas szép betűk öntése és próbaív nyomatása iránt.

Berlinben több derék magyar ifjú látogatta ez időben is a hires egyetemet (a korán elhalt gróf Nádasdi Tamás Gyulai Pál mentorsága alatt, Szenté József, most budapesti áll. tanítónő-képezdei tanár, Kóczi Károly elhunyt kolo svári tanár, Székely Iván kézdivásárhelyi pap stb.); ott volt a bujdosó originalis gróf Bethlen Ferenc, megfordult gróf Széchenyi Béla stb. . . Magam is látogattam egyik másik régi egyetemi tanárom leckéit a nevezetesebb tan- és nevelő intézeteket s a jelesb tanítókat és paedagogusokat tűzhelyeiknél fölkeresve, kik a már érett szakférfit a legszivesebben fogadák, s tanítói praxisuk és szakirodalmi ismereteik gazdag kincstárát részemre készséggel feltárták.

Az öreg Diesterweg már 1850 óta nyugalmazva volt; de az alkotása, a városi tanítók híres képzőintézete és gyakorló iskolája vejének a jámbor Thilonak vezetése alatt még nagyrészen a régi tanárok működése mellett eléggé virágzott. — Legélvezetesebb és lélekemelőbb óráim azok voltak sok jeles ismerőim (Petermann, Ranke, Mundt, Hintze, Voigt, Wunschmann stb) között, melyeket a nagy Diesterweg házában töltöttem egy olyan epochalis korban és élethalálharc szemléleténél, melyet Poroszország papi és tanítói kara soha nem ért: mikor a hirhedt Stahl-Raumer-féle „culturalis reactio“, az orthodox és feudalis párt „Umkehr der Wissenschaft“ jelszava nem remélt diadalát ülte; mikor a hirhedt Stiehl-féle Regulativ Poroszország eddigi büszkeségét, a Pestalozzi szellemében, s részben ennek tanítványai által szervezett modern-népiskolákat egy csapással dressírozó intézetekké, a concentrált tantárgyak, névszerént a vallás dogmatikai anyagának, a száraz kátéknak, számnélküli végtelen hosszszű abstract templomi énekeknek és százakra menő bibliai locusoknak a szóról szóra bemagoltató gépezeteivé; az eddig független és önállóan gondolkozó modern képzettségű szegény tanítókat pedig a retrograd rendszer bilincseiben a fanatikus klerus szolgálivá tevő; mikor az önálló tanítói egyleteknek eltiltották a szabad szót s a türelmetlen papfelügyelő hivatalos veszszeje alatt csak jámbor konferenciánként existálhattak; végre mikor a magát civilisatio előharcosának tartó Poroszország néptanítóinak hivatalvesztés alatt tiltva volt az egyetemes német tanítói gyűlésekben való részvétel.

Egy ilyen, mindent fenekestől felforgató obscurus rendszer és annak vérig sértő erőszakos intézkedései, melyek előtt csupán a „Kopfhänger“ papok és tanítóknak volt kegyelem, oly vihart támasztottak, mely a szabad-élvű, harc- és háborut kedvelő alvó oroszánt, a nyugalmazott Diesterweget élethalál-tusára hitta fel. Az edzett harcosnak egy polemikus hadjárata sem volt letipróbb s fényesb diadalt hozó, mint a melyet a hirhedt Regulativák ellen folytatott, a hatalmas ellenfél teljes vereségével.

Szerencsésnek érzem magam még most is, hogy e nagy küzdelemnek (s a Regulativák mérgező hatásának az iskolákban) szemtanúja lehettem; nemcsak, hanem az ez évben május 13—15-én Gothában tartott 8-ik egyetemes német tanítói gyűlésen, a Diesterweg ajánló levelével, mint nem porosz alattvaló, egyedül jelenhetve meg Poroszországból, az ottani siralmas tanítói miseriákról az esti kedélyes üléseken jelentést tchettem, s e részben a szegény eltiltott porosz tanítókat képviselhettem. — Ha nem is levék vala a távol keleti magyar paedagogus, már csak e kö-

rülménynél fogva is meleg rokonszenvvel fogadott volna a 230 tanférfiúból állt nagyérdékű gyűlés. Kedvező alkalmam vala e kedélyes napokon sok jeles kollégával (Hoffmann Tivadar és Tiedeman Hamburgból, dr. Meier Lübeckből, dr. Laukhardt tanfelügyelő Weimarból, dr. Schulze Mór, Kehr, Köhler, Georgens, dr. Rost Gothából, Waiz marburgi egyetemi tanár stb.) s derék hazánkfia Steinacker Gusztáv akkori weimari iskolaigazgatóval közelebből megismerkedni, s egyrészt a gyűlések bezárása után a schneppenthali híres Salzmannféle nevelőintézetet meglátogatni, mely akkor amaz alapító unokája, Ausfeld vezetése alatt volt, az öreg Lenz is még működén.

Berlinbe visszatérő utamat úgy intéztem, hogy az őseinkre is emlékeztetve Merseburgban tölthettem az estét az általam kitűnő tan- és olvasókönyveiről, epochalis „Pädagogisches Jahresbericht-“jéből (melyet első évfolyamán kezdve járatok) ismert és tisztelt Lübennél . . . A sokoldalú műveltségű kedves házi gazda szintoly művelt (írónő) nevelő valódi vendégszeretettel fogadtak; a gothai tanítói gyűlés, a poroszországi szánandó Regulativ-állapot bő anyagot adtak az érdekes társalgásra s a szabadelvű eszes férfi éles és csípős megjegyzéseire az akkori pietista szereplők föltött.*) — Búcsúzásomkor olvasókönyve nagy „Kommentár“-ját nyújtotta nekem emlékül.

Berlini mulatásomat felhasználtam az általunk 1842-ben alapított, de a foradalom lezajlása alatt feledésbe ment magyar emlékkönyv és magyar könyvtár újra életbeléptetése s rendezésére és az akkori egyetemi derék könyvtárnok dr. Mundtnak a magyarok lelkes barátjának számba adására. Az emlékkönyvbe eljövetelemig beírt hazánkfiak száma 332, a könyvtár kötetei száma közel volt a 400-hoz. Ezekről valamint a berlini egyetemről tájékoztató ismertetést, adtam a Friebeisz 1857 évi nap-tárában. . . Felhasználtam ottlétemet arra is, hogy az enyedi kollegiumi két theologus ifjú részére fennálló 80—80 talléros alapítvány — mely az osztrák kormány azon értesítésére, hogy az enyedi collégium az 1849-iki pusztításkor végkép megsemmisült, már porosz theologusoknak volt kiosztva — kitisztázzam. Magam, mint a nagyenyedi theologiai fakultásnak egyik tanára, kézzelfoghatólag bizonyítottam be a ministeri referensnek, hogy az osztrák minister által halottnak deklarált kollegium hamaiból feltámadt.

Nem szükség említnem, hogy ott levő magyarokul mindnyájan tevékeny részt vettünk a berlini derék magyar iparosok egyleti életében, stőlünk telhetőleg támogattuk őket hazafi törekvésükben. — Távozásom előtt meglátogattam a Regulativ szellemében berendezett köpniki tanítóképezdét is, melynek a derék Wetzels (az „Astronomische Geographie és Allgemeine Himmelskunde“ írója) volt igazgatója és Menzels Richter, Menges olvasókönyvükkel igyekeztek életet adni a merev rendszernek.

1856 augusztusában búcsút mondtunk berlini barátainknak, s egy érdekes körúttal tartottunk hazánk felé. Stettin, svinemündei tengeri fürdő, Dánia, Schleswig-Holstein volt utunk első célja. Kielben

*) Lüben beszélte, hogy a püspök egyik merseburgi elemi iskola alsó osztályában a vallásból kérdezettvén, egy kis gyermektől kérdé: „Aber mein Kind, was für ein Herz hast du?“ „Mire a gyermek felelé: „Ich habe ein kleines Herz.“ A püspök azt haragosan visszzautasítván, még egyszer kérdé; a gyermek most azt felelé: „Ich habe ein kindliches Herz“ — — „Nein! — mein Kind, szóla a türelmét vesztett püspök — du hast ein grundverdorbenes Herz!“

felkerestem dr. Thaulow híres egyetemi tanárt és paed. seminariumi igazgatót. Onnan Hamburgba (hol meglátogattam Hoffmann és Tiedemann ismerőseimet a gothai gyűlésről); kirándulást tettem Hornba, az akkori híres és az „Umkehr“ szolgálatában álló dr. Wichern igazgatása alatt Rauhes Haus misszió-intézet megtekintésére. Onnan Harburgon s a lüneburgi pusztán át Hannover-, Kassel-, (Wilhelmshöhe) Marburg-, Giessenbe, megtekintve a nevezetességeket s jelesb tanintézeteket. . . siettem Friedbergbe, az ottani tanítóképezde általam klasszikus műveiről ismert és tisztelt igazgatójának, Curtmannak s intézetének meglátogatására. A jeles és szélesismeretű paedagogus imponáló, de mégis megnyerő megjelenése kedvező benyomást tett rám; nyílt szívesége fokozódott, a mint megértette, hogy előadásaim vezérfonalául az ő Schwarz után teljesen átdolgozott nevelésoktatástanát fogom használni, s egészen fölmelegedett, midőn „Csemegéim“ második diszesb kiadásából egy példányt emlékül átnyújtottam, s említettem, hogy e mű kiadására impulsust az ő kedélyes gyermekélettörténetkéi adtak s azok nagyobb részét át is ültettem nyelvünkre.

Útunk tovább vitt majnai Frankfurt, Darmstadt, Heidelbergig, hol szerencsés voltam a magyar nemzet igaz ügye iránt elfogulatlan nagy történetíró, Weber Györgynek vendége lenni, s ostromló kérdéseire az 1848—1849-iki eseményekről és „Ungarns gutes Recht“-jéről tájékozást adhatni. Másnap a Neckar kis gőzösén Manheimbasi innen a régényes Rajnavidékre rándultunk; Mainz, Wiesbaden, Biberich, Köln (világhírű domjával); majd a elberfeld-emmerichi vonalon Hollandnak tartottunk. Utrecht, Amsterdam (kirándulással Saardamba s a tisztaságot netovábbig hajtó Broek- (Bruk-) ba; Harlem, Leyden, Haag (kirándulással scheveningeni tengeri fürdőre), majd Rotterdam, — valamenynyinek nevezetességei megtekintésével. Innen Belgium, Antwerpen, Brüssel valának útunk és vizsgálódásunk főbb célja. Brüsseltől pár napi mulatás után a valenciennesi vonalon Franciaországba vasúton Párisig; mely világvárosnak a napoleoni óriási átalakítása idejében, úgy a szép Versaillesnak világszerte ismert nevezetességeit napokon át tüzetesen megnéztük. Innen a Nancyfelé vivő vonalon az ódon Strassburgba, majd a felső Rajna vidékén Freiburgon át Baselnak vettük útunkat.

Svájczban töltött néhány szép napunkat Basel, Luzern, Vierwaldstätti tó, Schwyz, Rigi, Zug, Zürich és régényes vidéke megjárására fordítottuk, azon ritka szerencsében részesülvén, hogy „Rigi-tető“ (Rigi-kulm) páratlan szép panorámáját napfelkelés előtt és alatt egész nagyszerűségében élvezhettük a gyönyörű tiszta időben, mire több angol útas ott napokig hasztalan várt.

Zürichből a Bodentón keresztül Lindauban kötöttünk ki, s innen a bajor felföldön Münchennek vettük útunkat, hol a temérdek műkincs szemlélésére pihenőt tartva, egy érdekes dunai útra vállalkoztunk. A történeti nevezetességű Augsburgon át Donauwörthre érve, gőzhajón le Ingolstadt, Regensburg (gyönyörű domjával), Passau, Linz, megtekintésével jöttünk Bécsbe, Budapestre, onnan Erdélybe, Kolozsvárra, hol növendékemtől 12 évi folytonos együttlét után érzékenyen elbúcsúzva, s őt szárnyra bocsátva, új képezdei tanári állásomat végleg elfoglaltam.

Gáspár János.

Bölcsezet és vallás.

„Philosophia obiter libata abducit a Deo;
philosophia penitus exhausta reducit ad
Eundem.“

Ezredéves a küzdelem a tudományosság terén; ezredéves a küzdelem a vallás fentartásáért; századokon át karöltve haladt, majd véres ellenséggé állott szemközt egymással a bölcsezet és vallás.

Bölcsezetet és vallást mondottunk. Félre ne értessünk! Nem a vallási tantételek, nem a zsinati határozatok által vagy a pápai bullákban körülírt — megállapított dogmai tételekről szólnunk; hanem a vallás-erkölcsösséget vettük fel, mert magasabb szempontból csak ez lehet tárgya a bölcsezetnek. Ez lehet tárgya, melyet minden felekezet tárgyalhatni fog a nélkül, hogy ez által dogmatikus vitákba bonyolúljon.

Elkeseredett harcot vívott a világ e kérdés megoldására: összeegyeztethető-e a bölcsezet a vallással? S legjelesebb bölcseseink nézetei oly eltérők egymástól, hogy legcélszerűbbnek találjuk, ha e kérdésre kiki saját „én“-je után felel meg.

Az őskor bölcsesei a pantheismus tanával nem tudták összeegyeztetni bölceleti elveiket, a stoikusok, a Pythagoras, Plátó, Aristoteles iskolái, mindmégannyi küzdelem voltak a mythosz tanai ellen, s miért? Mert teljesen elválasztani nem tudták a sokistenségről fennállott vallási tételeket a vallási erkölctől, ha ezt teszik, kétségkívül megtalálják ama módot, melylyel a kettőt egymással, egyszerre, összeférhetőleg tárgyalhatták volna, megtalálják a módot, hogy miként kelljen e kettőnek karöltve járnia.

Nem kétlem, az ókor műveltsége állott azon a ponton, hol az erkölcs fogalma tiszta volt. Kétségkívül tudták az őskori bölcsök is, hogy az erkölcsi élet haladás a tökély felé, de e tökély netovábbját alakított isteneikben látták csupán, s így lehetlen volt a vizsgáló észnek behatni azon magasabb régiókba, mely az erkölcsi életet képezi.

A középkor bölcsesei sem menekülhettek még tisztán ama befolyás alól, mely rájuk az előző kor öröksége gyanánt visszamaradt. Bár a pantheismust felváltott monotheismus tisztultabb fogalmakat teremtett az erkölcsi életéről, mégis a szigorú tudományos elvekre fektetett bölcelmi tételek ellentétben állottak az erkölcsi követelményekkel; ezek inkább érzelmi, amazok inkább eszményi körben mozognak.

Sajnos, még maga az újkor is mutat föl téves nézeteket. Megszűnt ugyan az összeférhetlenség harc, de az alaki és anyagi bölcsezetek között nagyobb volt a viszály, mint valaha. A bölcsezet definitiója adta meg az alkalmat a három századon keresztül folyt harcra, s valahányszor e meghatározás némi ellentétbe jutott az erkölcsi élet fogalma- vagy szabványaival, mindannyiszor visszatarat az összeférhetlenség kérdése. Maga Voltaire, ki bölceleti elveiben tiszta világnézetet, megállható bölceleti szabályokat, s széles látkörű ismeretet tanusított, midőn ama kérdéshez eljutott, valjon a bölcsezet és vallás összeférhet-e? elvesztette eddigi irányát, s felállította az összeférhetlenség elvét. Ha figyelemmel kutatjuk okát, nem fogjuk a nagy francia bölcsezt e tévedésért elítélni, nem ő, hanem kora szülte benne e kétséget. Egy tekintet a Voltaire korának történelmére, s látni fogjuk a világrázó

események befolyását minden irányban. Hogy lehetett volna e befolyás alól a bölcsészetnek menekülnie, hogy lehetett volna magát Voltaire-nak e befolyás alól függetlenítenie? De dicséretére legyen mondva, Voltaire azon bölcsészek közé tartozik, kik a felállított tételt: „philosophi est consilium mutare in melius“ (a bölcssek kötelessége jobb meggyőződésre jutni) felfogták s megértették. Kétkedő elvei, meggyőzve az erkölcsi élet alaptételei által, változtak, s bár későn, csak is halála előtt, de mégis beismerte az összeférhetőséget, halomra döntötte összes tantételeit, ünnepélyesen beismerve, hogy a bölcsészet és vallás egymás mellett nem csak megállhatnak, hanem egymást ki is egészítik.

Kant, a német bölcsészet nagymestere, kinek elvei általános elismerést arattak, szinte kétségben volt egy ideig az összeférhetőség kérdése fölött; de rövid ideig tartott az csupán; felismerte az erkölcsi kívánalmak szoros összefüggését a bölceleti elvekkel, s kimondotta, hogy a vallás és bölcsészet egymás mellett megállhatnak.

S ma már még a róm. kath. vallás bölcsészeti sem vitathatják azt többé, hogy az összeférhetőség kérdése alatt nem a dogmatikus tantételek értendők; s megszűnt a harc, melyet a vallás iránti féltékenység költött fel. A felekezeti féltékenység dobta a gyújtó csomót a tűzfogó anyag közé, e felekezeti féltékenység ma már, mióta tisztázva vannak az eszmék, mióta még a bölcsészethallgató is tudja, hogy a tiszta bölceleti elvek érintetlenül hagyják a vallás tantételeit, — e felekezeti féltékenység megszűnt, s a bölcsészet felemelkedett azon magaslatra, melyre hivatásszerűleg emelkednie kellett, s átölelte testvérként a vallást, s együtt haladnak az emberiség tökélyesbítésének nagy művében.

De nem is lehet ez másként.

A bölcsészet elvei nem lehetnek mások, mint az erkölcsi elvek, s ezeknek alapját nem képezheti más, mint a tiszta bölcelet tantételei.

A „szép, jó, igaz“ eszméi, mint a szépészettan legmagasabb fogalmai, képezik alapját a bölcsészetnek, a fogalmak megszerzése, terjesztése a bölcsészet törekvéseinek célja. Ott, hol a szép, jó, igaz eszméi, hogy úgy szóljunk, átmentek a vérbe, ott, hol e fogalmak iránti törekvés kizár minden mellékérdekű törekvést: ott áll fenn a tiszta bölcelet.

A mi képezi az erkölcsi élet alapját? A tökély. S mikor érhetjük el a tökélyt? Ha a jó, szép, igaz eszméjét felfogni, átérzeni, tényeink rugóivá tenni képesek vagyunk. Az erkölcsi élet célja az erkölcsi tökély, a bölcsészet célja a bölceleti tökély; mindkettő egy; csak a keresztnév változik, a családi, a vezetéknev egy, ugyanazonos.

Ily értelemben fogva föl a bölcsészet, — pedig, hogy azt csak így s nem másként kell felfogni, Sokratestől Kantig, Plátótól Purgstallerig, Aristotelestől Gyulay Pálig, mindenki elismerte; így fogva fel, mondom, megdől az összeférhetlenség kérdése tökéletesen.

Jogosan mondhatja azonban az olvasó, hogy tárgyalásunk nem felel meg cikkünk homlokára tűzött címének mert nem a bölcsészet és erkölcsi élet, hanem a bölcsészetet és vallást tűztük címül, de nem arról beszéltünk.

Engedje meg a kedves olvasó, ha azt állítjuk, hogy e feltevése téves, s csak látszólag van igaza. Ha szíves lesz, még néhány soron át követni minket, iparkodni fogunk begyőzni azt, hogy címünk s tárgyalásunk teljesen összefüggnek.

A vallás első alaptétele a hit, de a hit cselekedetek nélkül holt;

a hit cselekedetei pedig nem mások, mint az erkölcsi élet cselekményei; — hit és erkölcs oly elválhatlan egy, hogy egyiket másik nélkül képzelni is lehetetlen! (?)

A vallás maga az erkölcs, az erkölcs nem képez különvált egészet a hittől, s a hit nem külön egész az erkölcsőtől; e kettő egy.

Vagy képzeljen valaki, ha képes, — mi képtelenek vagyunk, — képzeljen oly vallást, melynek erkölcsi alapja hiányzik.

Ne ítéljük e szavakat felekezeti szemüvegen át nézve, mert a Budha vagy Zoroaszter vallásának ép úgy megvan erkölcsi alapja, mint az izlam vagy a katholika vallásnak, azon különséggel, hogy amazoknak erkölcsi fogalmai különböznek ezektől; de erkölcs az alapja a vallásnak, alapja a hitnek.

A hit felmagasztosít — mondjuk általában, de e felmagasztosítás nem a hit, hanem az erkölcs műve. Erkölcsi élet a lét jogosultsága, erkölcsi élet hiányában nincs életjogosultság.

Nagy, de nem üres szavak! Csak mélyebben gondolkozzunk fölöttük, be fogjuk ismerni valóságukat.

Ha már most az erkölcsi élet a hit alapja, alapja a vallásnak, akkor nem tagadható, hogy a hit, a vallás egy és ugyanazonos az erkölccsel. Az erkölcs pedig nemcsak, hogy összefonódhat a bölcsészettel, de attól elválhatlan, azzal egy egészet képez, annak testvére, mondjunk többet, szülő anyja, mert az erkölcs képezi — szüli — a bölcséletet, az erkölcs pedig maga a vallás, s így címünk helyes, a vallás és bölcsélet összefonódhatnak egymással.

S ha összefonódnak, mit hiszszük, eléggé bebizonyítottunk, akkor cikünk homlokára tűzött jelmondatunk is megtalálja megfejtését, hogy: „a felületes bölcsélet elvezet az istenségtől, a mélyen áttanulmányozott bölcsélet visszavezet ahhoz;“ mert az istenség maga nyilvánul erkölcsi életünkben, s ennek nyilvánulása a mélyen áttanulmányozott bölcsélet, mely az erkölcsiséget terjeszteni van hivatva.

Ne aggódjanak tehát a felekezetek azon, ha a bölcsélet vívmányokat mutat, nem más ez, mint erkölcsi vívmány, s minden haladás a bölcsészet terén egy-egy lépés a jó, igaz és szép megismeréséhez, méltánylásához.

Ha a bölcsészet teljesen kifejlődött, el fogjuk érni az erény tökélyét, s meg lesz oldva az emberi teremtettség feladata, mely nem lehetett más, mint a „tökély.“

Sublimior! Feljebb, feljebb tehát a bölcsészet terén, míg elérjük azt a püdestált, melyen az erényt mint istenséget fogja tiszteltetni mindenki; s akkor meglesz az, minek meg kell lenni: **az erkölcsi világ!**

Ne szakítsuk szét e két eszmét: vallás és bölcsészet, hanem egy lévén az, hagyjuk együtt, s akkor be fog következni az, minek be kell következnie: **az erkölcsi jólét!**

Ápoljuk gondosan a tudományt, ezt téve, azokkal leszünk, mikké teremtetésünknek fogva lenni hivatva vagyunk: **erkölcsi emberekké**, mely léttől egy lépés: **a tökély!!**

Budapest.

Palotay Ákos.

Régi magyar „ABC-és.”

Nem lesz talán érdektelen a „M. P. Sz.” olvasóira nézve, ha a múlt században használt egyik-másik fontosabb tankönyvet megismer-tetek. Ma, midőn anynyi a népiskolai kézi és vezérkönyv, hogy már a válogatás is gondot ad a tanítónak: nem árt visszatekinteni a múltba s meggyőződni, hogy eleink haladás dolgában még sem állottak olyan nagyon hátul, mint sokan hiszik.

Ezúttal a nagy hírnevű úgynevezett „Debreceni ABC“-t mutatom be a szives olvasónak. Teljes címe a következő: „*Abecedarium latino ungaricum, seu elementa linguae latinae et ungaricae. Prov. Cap. I. v. 7. Reverentia Johovae Caput Scientiae Sapientiam ac Eruditionem Stulti spernunt.* — Az Urnak félelme feje a Böltsétségnek, melly Böltsétséget és Tudományt a bolondok meg-útálnak. (Egy nagyon kezdetleges kép: talán két gyermek játszik vagy tanul a földgömbről, melyet egy karika, vagy kerék ábrázol.) *Iuxta Exemplar. Debrecinense. — Anno M. DC. X C.*“

Mint látható e kiadás 1690-iki; s így közel 200 éves. A könyv a csurgói ref. nagy gymnasium tulajdona, s ennek katalógusában szintén mint ez időbeli kiadás van bejegyezve. A címlapot — épen az évszám környékén — a moly egy kicsit megrongálta. A debreceni ABC-és, ha nem is épen ezen kiadásban, az én gyermekkoromban még oly nagy hírnevnek örvendett, hogy a legutolsó falusi ember is, ha gyermekének könyvet vett; debreceni ABC-ést kélt a könyvkötőtől.

Tudjuk, hogy az ABC-és könyvek, mint nélkülözhetetlen oktatási eszközök, az elemi iskolákkal együtt származtak, s az oktatásügynek a reformatióval keletkezett nagyobb fejlődésével, különösen Luther által szilárdabb és vallásos alakot nyertek. Ilyen vallásos ABC-és ez is.

Második lapja a betűk ismertetését tartalmazza, mint ezen korbeli ilyenmő könyvek mindenike: 1. nagy betűk, betűrendben; 2. kis betűk szintén úgy; 3. nagy dőlt betűk; 4. kis dőlt betűk; 5. kettőzött betűk; 6. hangzók (rövidek és hosszúk); 7. latin kettős betűk (*ae, oe, au, ei,*) 8 magyar; (*ö, ü,*); 9. mássalhangzók; 10. magyar összetett betűk. Ennyi a betűismertetés. A címek mind latinul vannak fölírva. Ezen időben még a latin volt a tan nyelv, a magyar csak mellékes tárgy volt.

A harmadik lapon a betűk egybefoglalása van. Először a magánhangzón kezdődő s mássalhangzón végződő szótagok; mint: „*Ab, eb, ib, ob, ub, öb, üb;*“ azután jönnek a mássalhangzón kezdődő magánhangzón végződő szótagok, mint: *Ga ge gi go gu gö gü.* Ezt követi a két mássalhangzóból és egy magánhangzóból származott szótag, mint *Dra dre dri dro dru drö drü.* Két mássalhangzó között egy magánhangzó; mint: *sam sem sim som sum süm süm.* Egy magánhangzó s utána két, három mássalhangzó, mint: *Abs ebs ibs obs ubs öbs übs;* vagy: *Arbs, erbs, irbs, orbs, urbs, örbs ürbs.* A magyar összetett mássalhangzók egy magánhangzóval. *Gya gye gyi gyo gyu gyö gyü.* — A hatodik lapon az „*Oratio dominica*“ (az Úr imádsága) van; elől latinul, utána mindjárt magyarul; de mindkét nyelven szótagokra osztva. A hetedik lapon a „*Symbolum Apostolicum*“ van, szótagokra osztva. A nyolcadik lap egy részét az „*Apostoli hitformája*“ tölti be, szintén szótagokra osztva. Ezt követi, s az egész 9-ik lapot is betölti a „*Decem praecepta Dei*“. A 10-ik lap alján kezdődnek „*Az Istennek tíz parancsolati*“. Ezek már nincsenek szótagokra osztva. A 11-ik lapon is ez van.

A 12-ik lapon van: „*Precatio matutina*. (Reggeli könyörgés.) Elöl latinul, s a 13-ik lapon ugyanaz magyarul. Ugyan e lapon kezdődik a „*Precatio Vespertina* (Estveli könyörgés), mely a 14-ik lapon magyarul is megvan. A 15-ik lapon két *Benedictio mensae* (Asztali áldás) van két nyelven. Alatta „*Gratianum actis post mensam*“ (Étel után való hálaadás) kezdődik, melynek folytatása és magyarja a 16-ik lapon van. Itt van a „*Precatio ante studia* (Tanulás előtt való könyörgés) latinja is; a magyar pedig a 17-ik lapon. E lapon van a „*Gratiarum actio post studia*“ (Tanulás után való hálaadás) is, s itt kezdődik a magyar is; melynek egyrésze a 18-ik lapra megy át. A 18-ik lapon van a: „*Precati Coetus Scholastici*. (Az iskolában tanuló deáki seregnek könyörgése.)“ A 19-ik lapon ugyanez van magyarul. Alant kezdődik a: „*Gratiarum actio Coetus Scholastici*“ (Az iskolában tanuló deáki seregnek hálaadása), melynek egy része és magyarja a 20-ik lapon van. Ezek után következnek latinul és magyarul: „*Precatio ad Spiritum Sanctum*“ — (könyörgés a sz. Lélekhez.) „*Pro pace* (A békességért.)“ Utánuk mindjárt két nyelven az „*Agnus Dei* . . .“ féle litania. Ezt követi egy tisztán magyar „Ének a szent Lélekhez.“

Enynyi a tulajdonképeni olvasásra szánt rész; mert a következő kilencz lap (23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31.) nem egyéb, mint szótár. Latinul és magyarul vannak itt megnevezve 1. égi dolgok (Deus Isten, Unus Deus egy Isten sat.) 2. Az ember és az ő részei: (Anima lélek, Ratio okosság, Auditus hallás sat.) 3. A házról: (Paries fal, Janua ajtó, Sera lakat. sat.) 4. A szobáról: (Fornix kemence, Emunctorium kop-pantó sat.) 5. Az asztalról: (Cibus étel, Potus ital, Orbis-tányér sat. 6. A konyháról: (Coquus szakács, Fomes tapló, Chalybs acél, silex tűz-ütő-kő. sat.) 7. A ruháról: (Undulata habos selyem, Indusium ing, Galige nadrág, Peplum fátyol sat.) 8. Az iskoláról: (Liber könyv, Tabula tábla, Calamus penna, Scheda cédula, Stylus rézpenna, Legere olvasni, Scribere írni, Nescire nem tudni sat.) 9. Az időről: (Ver tavasz, Hebdomada hét, Solis vasárnap, Saturn szombat, Hora óra sat.) 10. Az atyafiságról: (Sor néne, Gorer vő, Socer ipa sat.) 11. A mezőről: (Mons hegy, Collis halom, Vallis völgy, Pratum rét, Rivus patak) sat. 12. Országok, városok és folyók neve: (Gallia Franciaország, Hispania Spanyol orsz. Transylvania Erdély orsz. Vienne Bécs, Saxopolis Szászváros, Agropolis Marosvásárhely, Dotis Tata, Tibiscus Tisza, Danubius Duna. sat.) A 32. lapon a római és arab számok vannak.

Kétségtelen, hogy e könyvecske nemcsak paedagogiai, — hanem irodalomtörténeti szempontból is figyelemre-méltó. Két nyelvű ABC és ma már alig van. A magyar nyelv ébredő korában azonban nélkülözhetetlenek voltak az ilyenek. Amaz átmeneti korban kitűnő szolgálatot tettek ezek. Kétnyelvűségük azonban csak addig tartott, míg a holt nyelv tanítása a népiskolában szükségtelenné nem vált. Így pl. az ismertetett „debrecei ABC-ésnek“ egy későbbi kiadása is van kezeim között, melynek tartalma nagy részben megegyez a régivel, csak hogy tiszta magyar-nyelvű. De hogy a latin szöveg elhagyása után a könyv terjedelme mégis meg legyen „néhány szükséges foházkodásoknak hozzáadásával bővítettett.“

Csurgó (Somogym.)

Adorján Miklós.

A magyar nyelvészet — népiskoláinkban.

I. Nyelvészet alatt — előre kijelentem — *nyelvvizsgálást* értek, mely értelemben azt rendesen venni szokás.

Igenis, a népnevelőnek s mindazoknak, kik a népnevelésre (a népiskolai tanításra) közvetve vagy közvetlenül, nagyobb vagy kisebb mérvben befolyással bírnak, vagy akarnak lenni, — némi nyelvvizsgálói tehetségre s tevékenységre van szükségök. „Az iskolai tanítás szempontjából is szükséges, hogy kissé részletesen foglalkozzunk e két fogalommal*”) és iránynyal, hogy némi tájékozást szerezzünk arra nézve, minő „álláspontot vegyünk velük szemben az iskolai oktatásban” — mondja egyik képezdei nyelvtanár.

Az egyes *szókat* (melyek kezdetben csak egyes hangok voltak, míg t. i. az emberek gyermeki állapotukban ily szóok segítségével elérhették kevés, pusztán állati céljaikat), az egyes *képzőket* s *ragokat* (melyek — ezek úgy mint amazok — egykor szintén önálló szóok voltak, valamint némelyrészt ma is azok), a szóknak képzőkkel s ragokkal öszszetételét (a *szóképzést* s *ragozást*) és végre a szóknak (képzőkkel s ragokkal vagy azok nélkül) rendét (a *szórendet*) általában egyes, legkivált értelmes, gondolkodó emberek hozták időnként létre. Tőlük eltanulták mások, s helyeseknek találván, azokat esetről-esetre használat végett szintén elfogadták. Miért is ne fogadták volna el a — *kész és szükséges jót*? Hogy a *roszat*, sőt a *szükségtelen jót* is mellőzték, arra nyelvújításunk történetében — hála a nyelv geniusának! — szintén számos példát találunk.

Ekkép a nyelv idő multával mindinkább bővült, gazdagodott, úgy, hogy az abba lerakott kincsek megőrzéséről kellett gondoskodni; mi könyvek, különösen *szótárak* s *nyelvtanok* által történt; melyeknek egyszersmind az lön rendeltetésök, hogy a fiatal nemzedéket a nyelv tanulásában segítsék s vezéreljék; a nélkül azonban, hogy az *élet*, melynek eredetileg köszönték s köszönik folyvást a szótárak s nyelvtanok is eredetüket, illetőleg gyarapodásukat, a nyelvtanulásnak főmestere lenni megszűnt volna vagy valaha megszűnnék.

Valamint tehát általában bármely, úgy különösen a népiskolai nyelvtanítás s tanulásnak két főforrása van: az *élet* és a *könyvek*.

Azonban nem minden nyelvbéli jelenség helyes és elfogadható, mely az életben s könyvekben előfordúl. Mire nézve a tanítónak bírnia kell azon képzettséggel, hogy meg tudja ítélni, mi helyes és mi nem a nyelvben; mit lehessen tananyagul elfogadnia vagy mit kelljen kerülnie, illetőleg kiküszöbölnie a gyermekek nyelvtanításából.

E célból szükséges azon *elvek* megállapítása, melyeket a tanító a nyelvbéli jelenségek megítélésénél mértékül használhasson, s eligazodhassék azok helyes vagy nem helyes volta, elfogadhatósága vagy el nem fogadhatósága iránt. — *Ilyen elvek:*

I. Elv. Minden nyelvbéli jelenség helyes, ha az a nyelv törvényeivel megegyez.

II. Elv. Ha a nyelvtörvények nem elegendők, lehet újakat hozni a nyelv előnyére, valamint elődeink hoztak.

III. Elv. Élet és könyvek csak annyiban tarthatnak igényt nyelvészeti kérdésben nyomatékos tekintélyre, mennyiben azok a nyelv törvényeivel nem ellenkeznek.

Kísértsük most meg ez *elvek* alkalmazását némely nyelvbéli jelen-

*) Neologia és orthologia, új és helyes beszéd; gyakorlatban: nyelvjavítás és ragaszkodás a régi nyelvhez.

ségekre, melyeket általán könyvekben, különösen pedig nyelvészeti munkákban lehetni.*)

II. Kezdjük mindjárt a „*Magyar Nyelvőr*“-ön. E jóra törekvő, de olykor céltévesztő havi folyóirat 1875 óta, mint tudva van, „*Hibás szók és szólások*“ címmel egész csapatait hozza oly szóknek és szólásoknak, melyek szerént kivétel nélkül rosszak s mint ilyenek irgalmatlanul kiküszöbölendők, s helyökbe egyszersmind másokat ajánl, melyek állítólag sokkal jobbak volnának.

Lássunk néhányat, nevezetesen olyanokat, melyek már a nőnevelésbe is eljutottak, s a fogékony elmékben, a még fogékonyabb szív útján, kész fogadtatásra tartanak számot.

A *Nyelvőr szerént nem jó szók*: rakpart, szellemdús, kenetteljes, élethű, pamlag, táp, lóbor, szakma, tollnok, hordár, nyomda, festész, gazdász, szeszély, okmány, egylet stb.

Igaza van-e a Ny.-nek, ki fog tetszeni a következőkből:

Rakpart, raktár stb. azért nem jók a Ny.-nek, mert — a mint mondja — az *igetős öszszetétel* (az igetőnek főnévvel öszszetétéle) merőben *ellenkezik a magyar nyelv természetével*. Nem mondjuk (okoskodik a a Ny.): eszkanál, mosteknő, fut-bolond, forgszél, halföld stb., hanem: evőkanál, mosóteknő, futóbolond, forgószél, halófeld stb.; és így (itt mindenki azt gondolná, ezt a Ny. következteti) a *rakpart, raktár* helyett is jobb: rakópart, rakótár; azonban a világért sem ezt következteti, hanem hogy *part, köpart, rakodó, állomás* — a jobbak, s csak is ezek a jó szók)

Ámde mindezekre nem nehéz megfelelni. Ugyanis az *igetős öszszetétel* nemcsak nem ellenkezik nyelvünk természetével, hanem azzal még meg is egyez, inkább, mint az *igeneves*. Mert melyik fejezi ki jobban, hivebben a dolog természetét: eszkanál vagy evőkanál, mosteknő vagy mosóteknő, rakpart vagy rakópart, raktár vagy rakótár? A kanál nem eszik, a teknő nem mos, a part nem rak, valamint a tár sem. Ellenben a puszta főszók, minden képző nélkül egymás mellé téve, öszszeragasztva, semmi egyebet nem fejeznek ki, mint csupán az eszméket (képzeteket), melyeket képviselnek, a mennyi épen elegendő s illetékes a dolog (az öszszetett képzet) jelölésére. Már most kérdés: az egyez-e meg inkább nyelvünk természetével, a mi észszerű vagy az, a mi nem észszerű, a mi a valósággal ellenkezik? S ha *effajta* észszerűsége a nyelvben kevés vagy épen semmi példát nem találunk: nem akkor teszünk-e annak jó szolgálatot, midőn ilyesmit abba beoltunk s ez által azt nemesítjük, tőkélyesítjük? Mi lenne a gyermeknyelvekből hasonló eljárás nélkül? Mi lett volna a mienkből? Születésekor egy nyelv sem Minerva, hogy legott fegyveresen ugorjék ki Jupiter agyából.

Más mértékkel mérendők a fut- és futóbolond, forg- és forgószél, hal- és halófeld s hasonló öszszetétélek; mert a bolond csakugyan fut, tehát futó; a szél csakugyan forog, tehát forgó; a föld azonban se nem hal, se nem haló, hanem inkább halófeld. Mindazáltal evőkanál, mosóteknő stb., ha már megvannak s régi használat által szentesítvők, hát csak hadd maradjanak: de maradjanak ám a „*rakpart, raktár* stb.“ is, ugymint a melyeket nemcsak a már nagykorú szokásnál, de azonfölül öszszetétéleik, értelmes rövidségek s jó hangzásuknál fogva a létjog még inkább megillet.

*) Szolgáljon e kísérlet felepárul a „*Népnevelők Lapjában*“ (1878) általam „*Hibás magyarságok*“ cím alatt közlötttekhez.

A Ny. által ajánlott „part, kőpart, rakodó, állomás“ nem fejezik ki azt, a mit a „rakpart“ oly tökéletesen kifejez; valamint a „tárház“ sem, mint a „raktár.“ Ez magától világos annak, ki tudja, mit értenek mindezen szók alatt az életben. „Part, kőpartnál stb.“ még jobb volna a „rakópart“, „tárháznál“ a „rakótár.“ Csodálom is, hogy a Ny., mely az „evókanál, mosóteknő stb. összetételeket a nyelv természetével anynyira megegyezőeknek s jó szóknak hirdeti, épen itt nem következetes.

III. „Szellemdús, kenetteljes“ stb. összetételek ellen az a kifogása van a Ny.-nek, hogy azok viszonyjelölő rag (ban, ben; val, vel) nélkül történtek, és így nem jók; mert csak *birtok* s u. n. *tárgyviszonyt* jelölő ragok (é, nak, nek; at, et, ot, öt) hagyhatók ki hasonló összetételeknél; p. *jók*: kötélverő, színevesztett, levélírás (kötél-et verő, színe-t vesztett, levelet-írás), kézírás (kéz-é írás, kéz-nek írása). De *roszak* (a Ny. szerint): szellemdús, kenetteljes. Ezeknél (a Ny. szerint) a viszonyjelölő ragokat ki kell tenni, így: szellemben dús, kenettel teljes.

De hát szóösszetételeknél mért legyen helyes egyik viszonyjelölő rag kihagyása, a másiké nem? Mi különbség van hasonló ragok közt, melynél fogva egyik kihagyható, a másik nem? A birtok- és tárgyviszonyragoknak e kimaradhatási szabadalmuk mindjárt a nyelv csecsemőkorában megvolt-e vagy később, ennek tökélyesbültével, jutottak ahhoz, azon *egyetemes és örök nyelvművelési elv* kifolyásaúl: „Ugyanazon eszme: minél rövidebb, de egyszersmind kényelmes és csinos kifejezés?”

Az e kérdésekre adandó válaszok alkalmasint azt fogják kideríteni, hogy mai nap már „szellemben dús“ helyett „szellemdús“, „kenettel teljes“ helyett „kenetteljes“ stb. épen úgy jogosultak s jobbak, mint jogosult és jobb „kötelet verő“ helyett „kötélverő“, „kéznek írása“ helyett „kézírás“ stb.

„Nyomda, festész, gazdász, egylet stb.“ A „Nyelvőr“ a „da de“ képzős szókat szintén ki akarja küszöbölni a nyelvből. Azzal áll elő, hogy a *da de* koholt képző. De ha minden koholtat, azaz ujat, kiküszöbölnénk, akkor a legészszerűbb haladás szekere sem haladhatna egy tapodtat sem. Vagy „koholt“ annyit jelentsen, hogy *értelmetlen*? Ez esetben mindazon képzős szóinkat ki kellene pusztítanunk, melyeknek képzői ismeretlen jelentésűek. Már pedig ilyen igen sok van, melyeket azonban a Ny. maga sem akar kipusztítani. Mily joggal teheti hát ezt a „da de“ képzőkkel, melyek jelentése azonfölül még könnyen föl is fedezhető s bizonyítható? Ugyanis e képzők nyelvünkben a „hely“ szó fogalmát állítják eléink: ide, oda, tanoda (tanhely), nyomda (könyvnyomó hely), járda (járó hely vagy inkább járhely), képezde (képző hely) stb.*)

„Festész“ a Ny.-nek azért nem jó, mert — úgy mond — az ész csak nevekhez tehető; „gazdász pedig azért, mert „gazdával“ nem lehet úgy foglalkozni, mint p. kerttel, hallal (kertész, halász). De „gazdász“ nem is gazdával foglalkozót jelent, hanem „gazdasággal“, melynek csak úgy gyöke a „gazd“, mint a „gazdának.“ Ugyanez áll a „festész“ szóra nézve. Mindenki tudhatja, hogy itt *festéssel* foglalkozót kell érteni. Hát „merész“ szóban, mely már régi és népies szó,**), a „mer“ nem ige? De ez érvektől eltekintve is: ha nincs alkalmas törvény, hozni kell azt, midőn szükség van rá.

*) Csak jegyzetileg hozom föl, hogy még a német „da“ igehatározó is „hely“ jelentéssel bír. Honnan azonban nem volt szükség azt kölcsönöznünk. —

**) Legalább 260 éves. L. Molnár: Dictionarium. Heidelberg, 1621.

„Egylet“ sem kell a „Ny.“-nek, mert — mint hiszi — a tőnek (egyl) alakja (vagy jelentése?) nem igazolható. Dehogy nem! „Együl“ — miye hiányzik ennek? Alakja? Jelentése? Egyik sem; mindkettő kifogástalan. Már aztán, hogy „együl-et“-ből az „ü“ kiesik, — nem példátlan jelenség a nyelvben (Készület, készlet; rémület, rémlet, stb.)

IV. Végül legyen szabad azon *elvekről* megemlékeznem, melyek szerint a „Ny.“ a szók jóságát vagy roszaságát megítéli.

Alig van szó, melyet amaz elvek után nyelvünkben ki nem lehetne dobni; p. *ajtó, szék, köny, kép* stb. mind rossz szók, mert hát ezeknek „alakjuk is, jelentésük is“ csak úgy „ismeretlen“, mint a „pamlag“ szóé, melyre pedig említett okokból, a „Ny.“ átkot kiált. — „*Agár, egér, határ, homok, konok*“ stb. rossz szók, mert bennök „kifogás alá esik mind a tő (vagy inkább: *gyök*), mind a képző, épen úgy, mint „lobor, könöny, hamany“ stb. szókban, melyekre a „Ny.“ ismét átkot mond, hasonló okból. — Nemkülönbön kidobandók: „*kedély, személy, szeret, nevet, mutat*“ stb., mivel ezekben „a képző ugyan kifogástalan, de a tőnek alakja, illetőleg jelentése nem igazolható“ épen úgy nem, mint „nedély, tökély, egylet, többlet“ szókban, melyeket ezért a „Ny.“ kárhoztat. — Ámde „szeszély, lábttyú“ mind gyöküket, mind képzőjüket tekintve kifogástalanok: miért rosza hát mégis? Azért, feleli a Ny., mert alkotásuk „egy vagy csak egy-két analogiára támaszkodik.“ Tehát egyik elv szerint helyes szók, másik elv szerint nem helyes szók; vagyis elvek, a melyek egymással újrat húznak, veszekednek. — „*Orrmány, kormány*“ helytelenül képzett szók a „Ny.“ tanítása szerint, mert — úgy mond — „a *mány* csak ígékhez járúlhat.“

Mindezekből világos, hogy a „Ny.“ legalább részben, nem felel meg szép nevének: nem őre a nyelvnek, hanem pusztítója! Pusztítója anynyi jól képzett, határozott értelmű, kényelmes kimondású, kedvesen zengő szónak! Kiirtója annak, a mi a közéletben és irodalomban évtizedek előtt meggyökerezett, s azóta lombos viruló fává nőtt! Pedig egy „*nyelvőr*“ nemcsak *örizni* van hivatva a valóban életre való, életre érdemes nyelvültetvényeket, melyeknek őrzésére vállalkozott: hanem azonfölül továbbmívelni is a nyelvet, az életben és tudományos világban még mindig tömegesen találtató eszmék megnevezésére, a félszázad előtt anynyi szerencsével megkezdett uton, alkalmas szók és szólások megalkotása által. Hanem úgy látszik — az *ajánlott szók után ítélve*, hogy e munkára, a továbbművelés munkájára, a „Ny.“ nem képes. Azért tehát, hogy itt is tegyen valamit, nekiesik a már létező jónak a szépnek, s azt pusztítja. Mert nincs könnyebb mesterség, mint a pusztítás. — Hiszen hadd pusztúljon a rossz. De ezt várjuk inkább a nagy közönségtől, a közélettől és írói világtól, mely a jót megtartja, a rosztat mellőzi. Csak egyesek annak ítéletén s ízlésén erőszakot ne gyakoroljanak főleg már iskolákban, különösen népiskoláinkban.

Lám a *Barczafalvi, Kazinczy* s mások által föltalált s legelőször használt szók közül a jókat önként elfogadta a nagy közönség: míg a rostájában fönmaradt roszaikat szemétként szélnek eresztette. Mert ki is ne fogadott volna el ilyeneket: *alap, csontváz, esernyő* stb. (90 éves szók!): ellenben kinek kellett volna a *mindenényedelem* (luniversitas, egyetem), *magándok, barátok* stb.?

Népnevelőink tehát, midőn növendékeiket akár olvasókönyvek, akár nyelvtanok vagy társalgás útján magyar nyelvre oktatják, úgy járnak el

legésszerűbben s hazafias lelkismerettel, ha csupán oly nyelvet, különösen oly szókat vesznek föl nyelvtanításukba, melyeket az írói világ és a nagy közönség végleg elfogadott s megállapított, ha mindjárt az olvasókönyv vagy az iskolába bevett nyelvtan netalán ellenkezőt igényelnék is föltolni; a mi azonban nem történik, ha az *iskolai könyvek megválasztására* vagy — mi még kívánatosb — *készítésére* a népnevelő döntő befolyást iparkodik magának szerezni.

Egyébiránt az általam fölállított *három elv* annak megítélésében: mi jó vagy rossz a nyelvre nézve, — a népnevelőnek bármely előforduló esetben hasznos tájékozásokot nyújthat.

Budapest, 1880. okt. 17.

Márki József. tdr.

Régi nézetek egy új intézményről.

A tanügyi lapokat figyelemmel kísérem, s olvasva ezekből a sok herce-hurcát, javítást, dorongolást: eszembe jutnak az 1830-as évek állapotjai. Összehasonlítást téve a ma, és az ötven év előtti állapotokkal: bizony-bizony — tán az egyetemi oktatást kivéve — nem sokkal vagyunk előbbre. Megkísérteni megkísérténk sokat; sok jót, hol jól, hol rosszúl, s ha jól is, olyanokra bízik a kivitel kicsinyesnek látszó részét, kik vagy nem értettek az ügühöz, vagy nem akarnak érteni, s a jóból is rossz lett. Így járt a polgári iskolák intézménye is. Azok a bajok, mi ket ma az iskolákra szeretnek az iskolákról gondozók fogni, azok ezelőtt ötven évvel is így voltak.

Az „Erdélyi Híradó“ 1842-ik évi folyamának „Nemzeti társalkodó“ című melléklapja néhány csonka száma van előttem. E lap „Oskolarendezés körüli tájékozások“ címe alatt egy cikksorozatot közöl. Tíz kérdést állít fel, felelvén mindegyikre. Röviden ismertetni akarom ezen, a tanítás ügyében minden esetre fontos emléket, mennyinyiben a mai elemi és polgári oktatást érdekli — jöllehet: kiáltó szóként hangzott el minden mondata az 1848. évi események fergetegében, s később a politikai elnyomatás elnémitotta a tenni akarókat. Egyet sajnálok, hogy nem sikerült a cikksorozat szerzőjét megtudnom.

A cikksorozat ötödik kérdése ez: „Lehet-e oly oskolát felállítani, melyben a honnak minden polgára a neki életpályáján kellő észtehetéseket s ösmereteket mind úgy megszerezhesse, hogy többé tanulnia ne kelljen?“ — „Első tekintetre úgy látszik — fejtegeti a kérdést cikkező — mintha e kérdés felesleges volna; és pedig próbálja meg akárki, nem csak honunkbeli, de a nevelés és tanítás kiváltképi hazájából ugyancsak kivált személy nálunk oskolákat rendezni el, s tapasztalni fogjuk, hogy az elrendező saját magán kívül alig akad egy-kettő, ki meg lenne tervével elégtülve.“

Azután felsorolva az akadályokat: a cikk így folytatja: „Ezek szerint lehetetlen levén oly oskolákat állítani fel, melyekben a honnak minden fiai együtt szerezhessék meg mindazon ösmereteket, melyek életpályájokon kellendének, önkényt következik, hogy a pályák szerint különböző oskolákat kell felállítani. Így például más oskola kell a katonatisztek, más a gyáros kézművesek, más a gazdák, más a nevelők, tanítók, más az ügyészek s ítélőbírák számára. De mivel egyfelől az ily pályatanokat kisedekkorban senki sem értené meg, mivel kisedekkorban senki sem is tudná, minő pályára készüljön; s mivel a kisedek szülőlőiktől távol, a nagy költség miatt sem lehetvén, minden valamirevaló városkában ennyi s még többféle oskoláknak kellene lenniök

s ezt egy ország pénzereje sem bírná meg: tehát a pályatanok tanulása csak a tanulás végére marad, s akkor kiki, e célra fennálló iskolákba menjen; mívégre egy, legföllebb két akadémia az országban elég, pedig míg ide jutna, előkészítő iskolák kellene. Ily előkészítő iskola lehetne tán csak egyféle, s ilyennek már minden megye fővárosában lenni kellene. De, ha meggondoljuk, mennyire más ösmeretek kellene a tanítónak, mint a katonának, vagy építésznek: még abban sem nyughatunk meg, hogy az előkészítő iskola csak egyféle legyen. A dolog természete követeli, hogy az előkészítő iskolák többfélék legyenek, de mivel ilyeneknek csaknem minden megyében kellene lenniök, a költség természete és sok más egyéb ok is parancsolja, hogy az előkészítő iskolák ugyan sokak, azaz sok helyen, de ne sokfélék legyenek. Gondolatom szerint legüdvösebb és célszerűbb lenne annyiféle előiskolákat választani külön egymástól, a hányféle az ő hatásuk nagyában. Az emberek egyrésze pedig hat testével a testi világra, s ez a legnagyobb rész, ugyancsak nagy része hat lelkével a testi világra, s végre legkevesebb része hat lelkével a mások lelkére vagy a belvilágra. Ezen hatások szerint különböző előkészület is kell mindeniknek. Az első osztályba tartoznak minden kézművesek s a gyárok melletti napszámosok. A második osztályba tartoznak a gyárügyelők s igazgatók, gazdatisztek, kereskedők, katonatisztek, építészek, barom orvosok, sebészek, falusi, megyei s városi alsóbb tisztviselők, s ámbár hatásuk a harmadik osztály alá tartozik, de tanulás tárgyaira nézve a másodikhoz jöhetnek a köznépi tanítói. A harmadik osztályba tartoznak minden nevelők, tanítók, színészek, írók, törvényszékek bírái főbb és közép tisztviselők, orvosok. Az ugyanazon osztályba tartozóknak is szak- és pályaösmeretök különböznek ugyan egymástól, de azokat tanulások végén egy-két év alatt külön iskolákban megszerezhetik: s végre kell is oly országban, mint Erdély, egy három karból, bölcsészeti, törvény- és gyógytanból álló egyetem; s a külön vallások számára akadémia: kell műegyetem, katonai, bányászati, erdőszeti és gazdasági akadémia. — — — Azon előiskolát, mely a lélekkel lélekre hatni képesít, tudós iskolának vagy gymnasiumnak, a mely pedig lélekkel anyagra hatni képes, polgáriskolának, realgymnasiumnak nevezik. Ily tudós és realgymnasiumoknak már sok helyen, ha minden megyében nem is, de minden nagyobb városban kellene lenni. A testtel testre hatók osztályának többnyire olyanokat kell tanítani, mik a más két osztálynak is kellene: azért ezen osztály iskoláit, melyeket népiskoláknak s normalis iskoláknak is neveznek, nem kellene a többtől elválasztani; hanem minden polgárt elébb a népiskolán kellene keresztülvinni, s azután kellene a reálskolába menendőknek a gymnasiumba menendőkötől külön válniok. Jegyezzük meg azonban jól, hogy a reál vagy polgároskola éppen nem a közmesteremberek számára való: az ilyen mesterembereknek csak annyit kell tudniok, mint a népiskolabelieknek.“

Eddig az előttem ösmeretlen cikkező. Ha e sorokat iratásuk idejében uralgott nézetek szempontjából vizsgáljuk: büszkéek lehetünk magunkra, hogy már ekkor akadt felvilágosult fő, s pedig tanító, mert más nem lehet — ki ily szakavatott alaposzággal szólott a polgári osztály kiképzése ügyéhez. Sőt mondhatjuk, mert misem történt tovább ma sem, kevés módosítással elfogadhatók a hirdetett nézetek.

Tudtommal a polgáriskolák érdekében (melyből nagykésőre 6 osztályú reálskolák lettek) ez volt az első szellemi mozgalom.

Deés.

Szabó Ferenc.

Az iskolalátogatókról.

A népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. törvénycikk 3. §-ban nyert felhatalmazás értelmében a közoktatásügyi miniszter „az oktatásügyhöz értő“ egyéneket az iskolalátogatásokban való segédkezéssel bízhat meg.*)

A hivatalos lap valóban szép számmal is hozza a kinevezéseket; de a kinevezettek túlnyomó részéről elbinni, hogy az oktatásügyhöz értők, — nagyon bajos. Avagy talán: postamesterek, nyugalmazott katonatisztek, erdészek, jegyzők, gazdatisztek stb. az oktatásügyhöz értő egyének?! . .

Mindenkinek képességét becsülöm s nagyon is tudom méltányolni valakiben, ha minél több oldalú jártasságot szerzett magának, de egyben Tamás vagyok: abban, hogy az oktatás olyan ügy volna, melyhez minden ember ért. Mert hogy valaki — nem szakember legyen — hanem csak némi ismerettel birjon, bizonyos foglalatosságról, ahhoz szükséges, hogy azzal közelebbről ismerkedjék meg. Ennélfogva nagyon kételkedem, hogy az erdész, postamester, stb. urak a közoktatásügyi dolgokban, melyek életök körén kívül esnek, jártassággal birjanak. Az ismeret pedig okvetetlenül szükséges, mert e nélkül hiányzik az érdek. — Mert nem úgy van ám, hogy „kevés miveltség kell ahhoz,“ hogy valaki az iskolai dolgokba beleszólhasson!

Meggyőződése, hogy az avatlanság többet árt — habár gyakran öntudatlanul is — mint a menyinyit használhat a tanügynek; mert ha valahol, úgy bizonyára e téren kívánatos a szakértelem. E téren nincs helye a próbálgatásnak, vagy, a mi még rosszabb: — a meggondolatlan önákaratosságnak.

S még is oly sok iskolalátogató között, kik már eddig is ki lettek nevezve, szakembert, néptanítót csak itt ott elszórva látunk. S valjon mi okból? . . . Valóban nem tudjuk! Erre csak Buda ósvárából kaphatnánk választ. De minőt? — „A minister mondta!“ . . .

Tény, hogy a néptanító — a ki birja azon képességet, a mely a nevezett hivatal viselésénél föltétel — a kinevezést kitüntetésképen fogadná, a minek jó következményei sem maradnának el; ellenben a laikusok legtöbbször (örülnék, ha valótlant mondok) udvariasságból és előzékenységből elvállalja az új terhet, de ezt is csak ígérettel, szóval — nem pedig tettel. . . .

Nagyon kíváncsi vagyok én, hogy miképen történik az iskolalátogatás ez urak részéről; valjon nem lesz e idővel hivatalukra mostani nevök helyett illőbb is megfelelőbb ez a név: „az iskolakerülők“?

A közoktatásügyi igazgatása körül a laikusok osztálya már szép számmal van képviselve; elég tág tér nyílt ennek arra, hogy a közvetlen működés és beavatkozás által a népnevelésügynek megnyerjük. Kívánatos, nehogy ez intézmények pusztá formalitássá váljanak, — hogy ezentúl szakértelemet vegyenek igénybe; mert a közoktatásügy igazgatása nem sinecura, e téren is nemcsak dilettantizmus, hanem szakértelem, szakadatlan, gondolkodó munka szükséges.

Zádor Gyula.

*) A törvény ezen szabványa nem vonatkozik az ugynevezett „ideiglenes iskolalátogatók“-ra. Szerk.

Irodalmi Kalauz.

Könyvek és taneszközök.

A népiskola módszertana. Dr. Dittes Frigyes után szerkesztették Gyertyánffy István és Kiss Aron Budapest 291 old. Ára 2 frt.

Nélkülözhetlen tankönyv a magyar tanító kezében. Iskolai adminisztrációt, nevelést, oktatást, anthropológiát, lélektant, logikát mások is nálánál talán sokan jobban érthetnek; de módszertan tekintetében a tanítónak kell első helyen állnia. Hogy a szerkesztők éppen Dittes módszertanát ültették át a magyar irodalomba, ez elismerésre méltó dolog: mert Diesterweg és Lüben óta a tanítók mestere: Dittes. Az is csak előnyére vált a könyvnek, hogy a magyar viszonyok, a magyar nemzeti nevelés eszméje kellő figyelemmel részesült. A férfi- és nőmunkák tanítása módszerét Wéber és Zirzen dolgozták fel, s ezek hozzájárulása a könyv becését emelék. Némi aggodalmaink csak a körül vannak, hogy a szerkesztők a vallástanítás módszerét is felvettek a könyvbe. Őket azzal indokolják, hogy a tantárgyat, mint a nevelés főszerzőjét, a tanítónak a maga számára követelnie kell. Amde nálunk nem a vallás- vagy erkölcsstanról általában van szó, melyek a tanító kezébe volnának adandók, hanem vallástan alatt felekezeti dogmákat, vallási gyakorlatokat, szertartásokban való részvételt, no, meg egy kicsi-erkölcsant értünk: ezekre pedig a genetikus tanulmányok — nonsens. Ugy értesültünk, hogy a munkából már második kiadásra vált szükségessé. A könyv, de a methodika továbbfejlesztése érdekében is óhajtanók, hogy az „első fejezet“ maradjon ki, s helyette a módszer története részesüljön még nagyobb figyelemben.

Az ingoványok leánya. Elbeszélés az ifjúság és a nép számára. Irta Bánfi János. Kiadja Nobel A. Pápa, 1881. Ára 40 kr.

Az előttünk fekvő elbeszélés IV. kötete a Bánfi J. polg. isk. igazgató által szerkesztette. „Ifjúsági és népkönyvtár“-nak. Már maga a cím bizonyos „érdek“-kel bír. „Ingoványok leánya!“ nem köznapias. Az ember mohón kap bele s alig olvas egy-két lapot, már oly kíváncsiság fogja el, hogy mindaddig nem teszi le, míg az érdekesítő történetnek végét nem tudja. Ez elbeszélés is mesterére vall. Iránya ép oly nemes, mint Bánfi-féle elbeszélések mindegyikeé. Mily ügyesen szegezi nyilait az író a nép között olyannyira elterjedt babonának a kártyavetésnek, a jövendőlésnek! De nem ám papoló szavakban, hanem oly módon, hogy e rászedettek maguk belátják oktalanságukat. Története 1821-től szabadságharcunk lefolyásáig játszik. Nagyon helyesen tette az író, midőn a 84. l. írja: „Forradalomnak nevezte el elleneségünk e harcát, de mint szabadságharc van az nemzeti történetünk évkönyveiben feljegyezve csak ellenségeknek nevezi e harcot forradalomnak; hanem sokan, kikről nem lehet állítani, hogy rossz hazafiak, elég meggondolatlanul „tankönyveikben“ forradalomnak írják. Már ebből is látjuk, hogy az író figyelme nemcsak oda irányult, hogy érdekesítő mesét adjon, hanem mulattatva oktasson is. Az elbeszélés minden ízében magyar nemzeti szellemű; olyan a milyent a magyar népnek olvasni szükséges. — De jó bornak nem kell céger, tartja a példaszó; és nekünk nem kell dicsérni azt, a mi önmagát dicséri. Csak újból figyelmeztetjük első sorban a lelkészeket és néptanítókat, mint a népkönyvtárak előharcosait, hogy hassanak oda, miszerint Bánfi magyarázó, erkölcsös, mulattató-oktató egyrészt, és nemes irányú elbeszélései másrészt minden iskolai és népkönyvtárban meglegyenek. A hazafiság ellen elkövetett bűn, ha különféle silány tartalmú, idegen szellemű könyvekre költünk pénzt s e méreggel traktáljuk az ifjúságot és a népet.

Kritikus.

Módszertani hitelemzések a róm. kath. népiskolák III. osztálya számára. Használatban levő katekizmusaink s 1876. évi püspöki tanterv nyomán módszertanilag kidolgozta, s a főmagasságú kalocsai bibornok érsek kegyes engedélyével kiadta Keleteri Fonyó Pál kalocsa-főmegyei áldozár, képezdei tanár és népiskolai hitelemző. Baja, 1881. Szerző sajátja. 480 és VIII oldal. Ára 2 frt 25 kr.

Hogy a fennebbi munka íróját mily elvek vezérlik, kiténik az alább közlött sorokból, melyeket az előttünk fekvő munka 16 ik. oldalán találtunk. „Igen hibáznak — mondja szerző — a kik megelégszenek a pusztá látszattal, a katekizmus szavainak elmondásával. Az ily pusztá emléztetés ma már túlhaladott álláspont, mert mindenki tudja, hogy nem a holt betű, hanem Isten igéjének szívből jövő és szívkeg ható hirdetése lehet csak szív- és lélek-nemesítő. Talabér szavai szerént . . . a pusztá emlékezés . . . módszerének használata mellett . . . az oktatásnak sem alaki, sem anyagi célja el nem éretik, sőt megvetetté is lesz a tárgy“ . . . E szavakat aranybetűkkel írja fel minden hitelemző emlékeztető tárházába. Mi e munkát melegen ajánljuk minden kath. hitoktató figyelmébe, s ha van bírálónak egy ohajtása, úgy ez az, hogy szerző egy reményelhető 2-ik kiadás alkalmával a példára, melybe maga Krisztus öltöztetett tanait, nagyobb súlyt fektessen.

Egyetemes földrajzi tankönyv. Polgári és középiskolák alsó négy osztályainak használatára. A legújabb miniszteri tanterv nyomán írta Kaszap Antal, áll. polg. isk. rendes tanár. Debreczen. ifj. Csáthy Károly. 208 oldal. Ára 1 frt. 40 kr.

Szerző a földrajzi tudomány művelésére hivatással bír. Munkája az előszón kívül négy részre van osztva: I. Az osztr.-magy. monarchia. II. Európa és Ázsia (az I. fejez. nélkül.) III. Amerika Afrika és Ausztrália. IV. A matematikai és physikai földrajz elemei. A könyv tehát felölel mindent, a mit a tanterv megszab. Lassankint már-már hozzákezdünk szokni, hogy Csáthynál jelenjen meg tankönyveink java. Úgyis kell. Mutassa meg a vidék, hogy a főváros szűkekléltsége oda még nem hatott el. A kiállítás díszes.

Statisztikai tabellák a föld minden országairól, különös tekintettel Magyarországra és az osztr.-magy. monarchiára Hübner Otto után. Pozson és Budapest. 1880. Stampfel Károly. 36 táblázatos oldal. Ára?

E számok csoportosítását tartalmazó füzetke nélkülözhetlen mindazok számára kik statisztikával foglalkoznak. Két részből áll. 1. Az országok nevei, területe, az állam feje, lakossága, állami kiadások, államadósság, papírpénz, bankjegy-forgalom, álló (állandó?) hadsereg, hadi és keresk. hajóereg, behozatal, kivitel, főváros. II. Az ország neve, pénzérték o. e. frtban, súlymérték, hossz-, térmérték, ürmérték, főkviteli cikkek. Statisztikai összehasonlítások. A földrészek nagysága és lakossága. — A kiadó egyik hazánk buzgóbb vállalkozóinak, ki a pártolást megérdemli. A könyvecske nála Pozsonyban megrendelhető. Kár, hogy az árt nem ismerjük.

Német nyelvtan. Módszeres vezérkönyv a német nyelv gyors és alapos megtanulására. Helyesírási és mondattani függelékkel. Tanodai és magánhasználatra írta Stern Mór, gyakorló tanító és képezdei tanár. 2. kiad. Bpest, 1880. Eggenberger. 143 old. Ára 80 kr.

E tankönyv Budapest tanácsa által a városi iskolák számára el lett fogadva. Szerző az állítmányi mellékmondatot, mely a nyelvtanokból kiszorult volt, visszafogadta. Egyik nagy előnye e könyvnek módszeres beosztása: előbb oly példákat hoz fel, melyeket szószerént lehet lefordítani, még a szórendet sem kell bolygatni. — Céljának e könyv megfelel.

Magyar-Francia szakácskönyv. Nélkülözhetlen kalauz minden háztartásban. Írta Dobos C. József. Negyszáz képpel, huszonnégyszínnyomatú külön melléklettel és egy színnyomatú címlappal. Kiadja Mehner Vilmos. Budapest 1881. Egy füzet ára 30 kr.

A „Paed. Szemle“ már szakácskönyvet is bírál? Igenis. A ki éhezik, annak magasröptű gondolta nem lehet. A ki pedig éhezni nem akar, annak enni kell. A ki jól eszik, annak szelleme is működik. Tehát főzni is kell tudni. Angolországban a főzés a leányoknál iskolai tantárgy. A nemzetgazdaságtan nem sokára nálunk is tantárgy lesz a népiskolának; a háztartástan, a kézimunka máris az. A tudomány szép dolog. Az is szép, ha a nő értelmes és munkás; de a legszebb mégis, ha jól tud főzni. Karácson nincsen meszsze. Azt hiszi bíráló, hogy minden tanítónak lesz valakije, a kit vagy maga lephet meg e könyvvel karácsoni ajándékkul, vagy pedig a kinek ajánlhatja. 30 füzetre van tervezve. A polgári konyha nagy figyelemben részesül, sőt a mi legfőbb, sok gazdaságosony e könyvből a jó és olcsó főzést is megtanulhatja. Ez meg ráér a magyarrá. Eddig egy füzet jelent meg.

Hírlapok és folyóiratok; Megjelent a Németh Béla szerkesztette jeles „*Képes Családi Lapok*“ új folyamának eddigi 8 száma. Irtak ezekbe: Degré, Prém, Vértessi, Milesz. Egész évre az előfizetés ára 6 frt. Kiadó: Mehner Vilmos Budapest, kalaputca, 6. sz. „*Ország-Világ*“ kéthetenként megjelenő vegyes-tartalmú képes lap szerkeszti Dr. Szinyey) szintén októberben kezd meg az új folyamot. Eddig 5 füzet jelent meg. 26 füzet tesz egész folyamot. Egy-egy füzet ára 40 kr. Kiadója: Rautmann Frigyes: Az „*Olvasótár*“ is az 5. a „*Nyelvőr*“ a 11-ik füzetig jelent meg. Továbbá megjelent: *A Magyar Mól,* melyet Buziáson adnak ki, s mely negyedik folyamának 11-ik számáig haladt. Méhészetkedvelők benne sok érdekes olvasmányt találnak. — Az „*Apollo*“ című zeneműfolyóirat novemberi füzeté sok szép zenészetű újdonságot közöl. Köztük egy gyönyörű dalt zongorakísérettel s néhány előjátékot orgonára. Eljutott hozzánk véletlenül „*A Nép Kertész*“ című újságnak is 20. száma, melyből mint érdekes jelenséget közöljük, hogy a kerti ipar érdekeltjeinek országos szövetsége megalkotására van benne felhívás. Ugy látszik, a szó rosszúl van me. választva, mert mint a cikkből kiveszszük, egy let alkotása lebeg az illető „felhívó“ szeme előtt; ez pedig nem az a „veszedelmes“ „egyletek szövetsége“, melyet a tan tók akarnak.

Tanítóegyletek irodalmi működése.

Midőn az egyletek irodalmi működéséről olvasóinkat rendes rovatban értesítjük, illő, hogy — az év vége felé járván — felsoroljuk azon lapokat, melye-

ket egyetek adnak ki. Így az „Orsz. Középt. Tanáregylet“ és a „Délmagyarországi Tanítóegylet“ „Közlönyt“, az „Orsz. Izr. Tanítóegylet“ és a „Győri tanítóegylet“ „Értesítőt“ a „Vas megyei Tanítóegylet“ „Tanügyi Közlönyt“, a „Zalai Tantestület“ „Zalai Tanügyet“, a „Nyitra megyei Tantestület“, „Nemzeti Népiskolát“, a „Pozsony megyei Tantestület“ „Szombati Járasköre“, „Népiskolai Tanügyi Figyelőt“, az „Abauj-Tornamegyeyi tantestület“ „Felvidéki Tanügyet“, a „Kisdednevelési Egylet“, „Kisdednevelést“, a „Népnevelők bpesti Egylete“, „Népnevelők Lapját“ adnak ki, mindegyik kisebb nagyobb mértékben szolgálatában állván azon egyetnek, melynek tulajdonát a lap képezi. Hogy minden tanítóegyletnek kellene bírnia „egyleti közlöny“-nyel, ez kétséget nem szenved. A kérdés csak az, ha valjon az ilyen „egyleti közlöny“ külön lap, külön szerkesztővel, külön nyomdával, külön adminisztrációval bírjon-e?

Tankerületek és intézetek állapota.

(Hivatalos, javaslatok, jelentések, programok, értesítők stb.)

Egyetemes Névtára (a magyarhoni ágostai hitvallású evangélikusok négy egyházkerületének) 1880 évben. Az egyetemes gyűlés megbízásából kiadta Haan Lajos, egyetemes egyházi főjegyző. Budapest. 1880. Nyom. Hornyánszky Viktor. 236 oldal. Kapható az „Iskolai könyvkereskedés“-ben Budapesten. Ára 1 frt.

Az egyházi és tanügyi élet terén e „Névtár“ egyike a legfontosabb irodalmi jelenségeknek, mert ebből az ág. ev. honfitársak egyházi és tanügyi állapotát megbízható adatok alapján ismerhetjük meg. A bevezetésben szerző elmondja az „Egyetem“ megalkotásának történetét. Minden egyes egyháznál találunk egy-két történeti adatot. És ez oly történetbúvárnál, mint minő Haan, nem is lehet másként. Az „Egyetem“ statisztikai adatai után az egyes superintendentiákból következnek a részletek, — melyekkel mi nem foglalkozunk; — de igenis közöljük az áttekintő összegeztet. Van Magyarországon ág. ev. egyház 609, leányegyház 561, lelkes 633, segédlelkész 68, tanító 1547, segédtanító 35, iskola 1543, tanuló 107,062. lélek 876,314. — Vajha a többi felekezetek is adnának ki ily névtárt, hogy azután ezen források újan lehessen elkészíteni az sokak által óhajtott várt „Magyarországi tanítói névtárt“ is. A könyvnek egy ötödét abécérendbe szedett névsor veszi igénybe. — „A galgóczi államilag segélyezett polgári fi- és leányiskola harmadik értesítője az 1879/80-iki tanév végén. Szerkesztő Orbók Mór, igazgató. Pozsony, 1880. Wigand nyomdája.“ E cím alatt jelent meg egy 72 oldalnyi terjedelmű díszesen kiállított füzet, melyben bevezetésül Orbók „a trigonometriai differenciális függvények integrálása“ cím alatt értekezik. Ezután következik a miniszterium rendelete alapján az „új életpálya“ ismertetése, mely polgári iskolát végzett fitanulóknak nyílt. Az intézet története sok érdekes adatot tartalmaz. Az intézet szervezetének leírása tanúlságos. A tanterv is gondnal van egybeállítva. — A fiú- és leánytanulók összege 104. Működött 11 tanerő. Az előttünk fekvő füzet a szó teljes értelmében — mintaértesítő. Volna azonban egy tanácsunk. Máskor a szünidők statisztikáját ki kellene hagyni; mert ebből kiderül, hogy a 183 szünnappal szemben csak 182 napon át volt előadás, tehát egy nappal kevesebb volt a szorgalmi a szünidőnél.

Tanügyi és egyéb irodalmi hírek.

Csikszatószei Győrffy Iván, primási főtanító Esztergomban három tankönyvből (Földrajz, Történelem és Terményrajz) 1000 darabot bocsátott rendelkezésére az erdélyi püspöknek, hogy az e könyveket szegény székely tanulók között kiosztassa. | A kit mint jeles szónokot a hazai tanítótság nagy része ismer és tisztel, mint a szegény iskolás gyermekek jótéveje nem szorúl dicseretünkre. Tette magamagát dicséri! — A „Musil-féle írkák“ magyar átdolgozását a „Népnevelők Lapja“ 46. száma kedvezően fogadta. Mi ennek a tanügy előmozdítása indokából módfelett örvendünk, mert meggyőződésünk szerint, nincsen könnyebb és észszerűbb mód az ifjúsággal, meg a néppel az olvasást megkedveltetni, mint e kitűnő papírosú és díszes kiállítású képes és szöveges írkák által, melyeknek a magyar iskolák számára való átdolgozásával a „M. P. Sz.“ szerkesztője a haza kulturális érdekeinek akart szolgálatot tenni. és — úgy hiszi — tett is.

Könyvészete az 1880-ik évi okt. 13. és nov. 18-iki időköznek.

Bauer S. dr. Goethe Iphigenia auf Tauris. Franklin. 124 o. 60 kr.
Erdődy J. A nyelvoktatás módszertana. Franklin. 319 old. 2 frt 40 kr.
Führer J. Rendszeres magy. nyelvtan. Tettey. 110 o. 50 kr.
Führer J. Magyartalanságok. Nagel Otto. 52 old. 40 kr.
Gáspár I. A magy. állam térképe. Tettey 20 kr.

Gönczy P. Okt. a gyümölcs- és éperfaterm.-ben. Franklin. 2. kiad. 93 o. 30 kr.
 Horváth M. Magyarorsz. függ. harcának tört. Ráth 1—4. füz. á 1 frt.
 Jeles írók iskolai tára. Névy. Franklin. XI. XIII. XIV. köt. 50, 60, 70 kr.
 Kiss S. Összehasonlító földrajza az osztr. magy. mon.-nak. Franklin 148 o. 1 frt 20 kr.
 Kriesch J. A termr. vezérfonala. Nagel. II. r. 229 o. 1 frt. 50 kr. III. r. 232 o. 1 frt 40 kr.
 Kriesch J. A termr. elemei. Nagel. I. r. 164 o. 96 kr. II. r. 110 o. 70 kr. III. r. 66 o. 50 kr.
 Landau A. Az arányok szerénti rajzolás. Frankl. I. r. I. füz. 80 kr.
 Landau A. Az arányok szerénti rajzolás. Frankl. II. r. I. füz. 50 kr.
 Legouve E. A nők erkölcsi története. Ford. Feleki J. Franklin. 341 o. 1 frt 50 kr.
 Lehr A. Arany János. Toldi. Isk. számára, nyelvi jegyz. Franklin 144 o. 70 kr.
 Mayerhoffer és Wagner: Rajzoló geometria. Nagel. III. 251 o. 1 frt 60 kr.
 Pillitz V. Minőleges ananlyt. vegytan. Franklin 248 o. 2 frt 50 kr.
 Répássy J. A népisk. hitokt. módszertana. Eger. Szolcsányi 2. kiad. 87 o. 60 kr.
 Szabó M. Emberisme. 3. kiad. Szeged. Várnai. 144 o. 90 kr.
 Szalay J. A magy. nemz. története. Weissmann. 28. füz. 30 kr.
 Tanítók könyvtára. Szerk. Kiss és Péterfy. Frankl. I. k. 174 old 80 kr.
 Weber R. Goethe Hermann und Dorothea. Franklin. 88 o. 50 kr.
 Zsaskovsky. Kis lantos. Eger. Szolcsányi. I. füz. 5. kiad. 56 o. 25 kr.

Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma.

(Mintán most a „Paed. Szemlé-“nek már második kiadása is közkezen forog: a teljes címekre való utalást feleslegesnek tartjuk. Egyes lapok egyes számainak hiányos tartalomjegyzékét a decemberi füzetben óhajtuk pótolni. — A lefolyt hóban tanügyi lapjaink következő tartalmai voltak:)

I. Családi és Iskola. 16. sz. Ártalmas tápszerek. (Folyt. köv., — 3 cikk folyt. és rend. rov.) 17. sz. Mikor kezdhető a rendszeres énektanítás? (Deák Jenő.) (Egy cikk folyt. és rend. rov.)

II. Magy. Orsz. Izr. T. E. Értesítője. 19. sz. Istóczy és zsidók. (Stern Mór.) A biblia magyar fordításának árnypontja. (Löbl Ahron.) A zsidó tanítók mozgósításának egy újabb módja. Hivatalos okmánytár. (Egy cikk folytatása és rend. rov.)

V. Prot. Hetilap. 42-től 46. sz. Mea culpa, mea maxima culpa“ (Petrovich ellen.) A lelkésztanítói állás. (A rendes rovatokban és egyéb közleményekben a tanügy is érintve van.)

VI. Polgári Iskola. 9. sz. Mi lesz belőlünk? (Alszeghy N. János.) (Szerkesztői tóldás.) (Három cikk folytatása és rend. rov.)

VII. Kisdnevelés. 10. sz. Az igazságérzet és őszinteség ápolása. (Dömötör Géza.) A gyermek hóhérai. (A „Népisk. Tanügy-“ből.) Irodalmi és lapszemle. Egészségügy. Tárca. Gyakorlati rész. Levelezés. Intézeti mozgalmak. Vegyes. Szerk. iz.

VIII. Ált. Tanügyi Közlöny. 35. sz. A tanügyi lapok érdekében. Az iskolakeretekről. (Grásznel János.) Iskolai administratio. (Új rovat: „Tananyag“ cím alatt, mely adatokat a tanításhoz foglal magában.) 36. sz. Emberáldozat. (A két számban 3 folytatás és a rend. rov.)

IX. Délm. T. E. Közlönye. 4. sz. Az iskolai fegyelem és az erkölcsi nevelés. Festrede, gehalten aus Anlass der 50-jähr. Jubilaeumsfeier des Lehrerveteranen Johann Seeler. A közoktatásügyi költségvetés 1881-re. Egyleti közlemények. Meghívók. Vegyesek.

X. Erd. Prot. Közlöny. 42-től 45. sz.-ig. Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből A mi a jövő dolga, de a jelenre tartozik. Tarczy Lajos. Az erkölcsi nevelés természet-szerű útja. (Nagy Lajos n. enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.) (Rend. rov.)

XI. Az Orsz. K. T. E. Közlönye. 4. füz. A rajzoló geom. okt. terve. (Németh Kelemen.) A vall. és közközt. min. költségvetése (II.) A nemzetközi közközt. kongressus Brüsszelben. Észrevételek a tornatanításhoz. 5. füz. A középiskolai tankönyvek approbálása. Névy L. Élet és lélek. (Dr. Bihari P.) Toldalék a „szolg. szabályzatot“ illető javaslatához. (Mindkét füzetben: Irodalom. Egyleti élet. Vegyesek.)

XII. Prot. Egyh. és Isk. Lap. 42-től 46. sz.-ig Iskolai értesítők (174. től 237. ig.) A késmarki lyceum tápintézete. Néhány szó az ág. hitv. ev. hit- és tanárjelöltek mai állapotáról. Az „Unbewusst“ bölcsészete. Oláh Károly gyakorlati könyve a népis-kolai énektanításhoz. Tarczy-ünnep. (A megyei s kerületi tudósításokban a tanügy is figyelemben részesül.)

XIII. Népnevelők Lapja. 43. sz. A beszéd- és értelemgyakorlatok oktatásának módszere. — Külföld. (1 cikk folyt., rend. rov.) 44. sz. Az olvasás-tanítás fontossága. Ursprunger József. Folyt. köv.) Az új tanfelügyelői kinevezéshez. — Diesterweg Adolf. A tanítói törekvések mindenkori céljai. (Irta Diesterweg Adolf.) (1 cikk folyt., rend. rov.) 45. sz. Mily szép az élet. (3 cikk folyt. rend. rov.) 46. sz. Mit óhaj a minister? (Sretvizer Lajos.) Quem dii odere — ébredjünk! (Hajnal Adolf.) Az Egyetértés „a

mi népiskoláink“ című cikkére, (Wolkenberg Gyula.) A Musil-féle író, számtani és rajz-füzetek. Egy kis reformindítvány. Külföld. (Egy cikk folyt. és rend. rov.)

XIV. Néptanítók Lapja. 19 sz. A népnevelési egyletek galvanizálása. (Mayer-Miksa.) A magyar nyelvi póttanfolyamok. Az iskolai év kezdete és vége. Értesítvények és tapasztalatok az isk. takarékpénztárakat illetőleg. Könyvismeret. 10. sz. A nemzetközi paed. kongressus Brüsszelben. Népnevelési egyletetek. (Mindkét számban 5 cikk folytatása és rendes rovatok.)

XV. Napredák 30. és 31. sz. Paedagogiai apróságok. Uti jegyzetek. Tornászati megjegyzések. (6 cikk folytatása. Levelezés. Rend. rov.) — (A „Službeni dodatak“ (Hivatalos tóldalak) 62. száma.)

XVI. Néptanoda. (A 7. szám nem érkezett be.) 8. sz. Egy régi évkönyv. (Emlékeztül okt. 29-ére.) A tanító társadalmi állása. Az osdi iskolamester sirja. (Irita Diesteweg Adolf.) 9. sz. A tanfelügyelők képesítésére. (Nyilas J.) Tárcza: Diesterweg Adolf élet- és jellemrajza. Dr. Schmidt K. után. (Folyt. köv.) 10. sz. A tanodai igazgató állása a tantestületben s ennek irányában. (Az „Allg. deutsche Lehrerzeitung“ nyomán.) Kedveltessük meg a régészetet a leendő néptanítókkal. (Minden számban folytatások cikkek és az ismert rend. rov.)

XVII. Nemzeti Nőnevelés. 10. füz. A testi nevelés ügye leány-iskoláinkban. (Péterfy Sándor.) Az iskolai fegyelemről. (Kerékglyártó Elek.) Galilei. (Bein Károly.) Magyarország házi iparának díszítményei. (Fischbach Frigyes.) A fogalmazás tanításáról. (Kasztner Janka.) Gyakorlati tanítás. — A leányok felsőbb oktatása nálunk és Franciaországban (A „Föv. Lapok“ után.) Vegyes.

XVIII. Ungarischer Schulbote. 43. sz. A nemzetközi kongressus Brüsszelben. Stricker „Magyar nyelvgyakorlatai.“ 44. sz. A vallásos nevelésről. (Weber S. béla i. l. k. sz.) Az ifjúsági és népkönyvtárakról. (Bánfi János.) Jean Paul hagyatékából. A „Hon“ paedagogusának! Ne raboljátok el a tanítótól a lelkesedést. 45. sz. A gyümölcs-fatermelés baszna. (Ilsemann Keresztély.) A gyermek erkölce és nyelve a családban. Szakférfiúi nyilatkozat a Musil-féle írófüzetekről. (Minden számban a rendes rovatok.)

XX. Népiskolai Tanügy. 21. sz. A néptanító és a halál. (Halottak napjára.) Vox populi, vox dei. (Vége követk. Orbók ellen egy nyitramegyei tanító, ki akár Egerben is lakhatik.) Aphorismák. (Kellner-Szücs 105—107.) Irodalom. (Becher könyve ellen, melyről a „Szemle“ azt ír, hogy vannak benne kifejezések, melyek az iskola méltóságát sértik. Ezt minden ember úgy magyarázza, hogy a Szemle Bechert megróvta! A „N. T.“ e megróvás dacára átkozódik és gyanúsít!) (Három cikk folytatása és rend. rov.)

XXII. Nemzeti Népiskola. 2. sz. A nemmagyarajkú osztatlan népisk. szám. kiadott minis. tanterv ismertetése és részletezése. (Jakubovich Sándor. Folyt. köv.) (Illényi cikkének folyt.) Mitől függ a népek élete? (Ruttkay Gyula.) Egyleti élet. Lapszemle. Tanügyi hírek.

XXIII. A Gyórv. T. E. Értesítője. 9. sz. A gyórv. t. e. tagjaihoz. Egyleti élet. A tanító tökéletesedésének egyik eszköze. (Hetényi István.) A népdal. (Folyt.) Figyelmeztető kerti naptár. (Különfélek.) 10. sz. Megnyitó beszéd. (Langer József) Jegyzőkönyv (a sept. 22. gyűlésről.) Egy bizottsági jk. — Egy l. élet. Egy cikk folyt. Jilg pályázati munkája.) Figyelmeztető kerti naptár. Szerk. üz.

XXIV. Keresztény Magvető. 5. füz. Az unitárius vallásközönség e. fótanácsának aug. 29—31. napjain tartott gyűléséről. Vasárnapi iskola. Püspöki látogatás a marosközi unitarius eklezsiákban. A kolozsvári felsőbb leányiskola ünnepélyes megnyitása. (A szorosan vett egyházi cikkektől ezuttal el kellett tekintenünk.)

Új lap: Felvidéki Tanügy. Havi folyóirat a tanügy és a nevelés köréből. Az abaujtornamegyei tanítóegyesület hivatalos közlönye. Felelős szerkesztő Szikay Béla. Szerkesztőbizottsági tagok: Horváth Lajos, Markó Lajos, Mártonffy Márton, Pápay Jeromos, Seemann Gábor, Sudy K. János. Megjelenik a lap minden hó 15-én Előfizetési ár 10 hónapra 2 frt. Kassa. A Repertorium-“ba mi e lapot a XXX. szám alá sorozzuk. Tartalma az első füzetnek: Az olvasóhoz. A sokoldalúság. (Pápay Jer.) A physikai eszközök a tanítás alsó fokán. (Mauritz Rezső.) A magyar néptanító munkaköre. (Vágó Gyula) Egy lelkes szózat. Az ab.-torna-m. tan.-test. rövid története. (Sudy K. Ján.) A tanszermuzeum egyesület alapszabályai. Egyleti élet. Az iskolák levegője. Könyvismeret: Sudy földrajzai. Irodalom. Lapszemle. Tanügyi hírek. Vegyesek. Szives tudomásúl.

Áttekintés novemberre. Közlöljük 21 lap tartalmát. Ezek között u j l a p a XXX. számú. A „Repert.“ szerkesztésének berekesztésekor még nem volt kezünknl: III. (Prot. Egyh. és Isk. Figyelő Czeldertől.) IV. (Népisk. Tanügyi Figyelő.) XXVII. Tanügyi közlöny.) Színét sem láttuk még e kettőnek: XIX. (Magyar Tanügy.) XXI. (Egy. és Isk. Szemle.) A XXV. XXVI és XXVIII. szám alattiak megszűntek. Valószínűleg a XXIX. szám alatti is. A lapok apasztása és az erők tömörülése mellett e hóban az „Általános Tanügyi Közöly“ emelt szót.

A „Repert.“ rovatv zetőj .

Tanügyi havi-krónika.

Nem elég, hogy november hava kezdetén — halottak napján — keblünkben a fájdalom húrjai pendülnek meg, mert kedves mieinket siratjuk: még az elemek is romboltak az iskola terén!

Az e hó 9-ikén hazánk különböző vidékén, különösen Horvátországban észlelt földrengés, mely gyakran ismétlődött, sok nyilvános épület és templom mellett — iskolákat is követelt áldozatul. Még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az olvasót pontosan értesíthetnők a beomlott és megrongált iskolaépületek statisztikájáról, de az eddigi bejelentések szerint az ilyen tanodai épületek száma megközelíti a harmincat. Honnét venni a pénzt ezek újjáépítésére vagy tartozására? De ezzel még nem elég!

Negyven tanító — elcsapatásának híre is elhatott hozzánk. A dolog úgy esett meg, hogy az ungvári püspök tanulásra rendelte be tanítóinak egy részét, hogy ismerekben gyarapodjanak s a magyar nyelvet is sajátítsák el. Ezek közül „40 ember a minimális képességet sem tudta elsajátítani,“ mi miatt a püspök őket minden teketória nélkül elcsapta. A „Krónikás“ felteszi, hogy ezt a basáskodást a ministerium helybenhagyni nem fogja, mert nem azoknak a szegény tanítók a hibája, ha buták, hanem azé az előjáróságé, ki tanítókat nevel. Jelen esetben a munkácsi püspök vagy annak elődjéi. — Képezzétek és fizessétek a tanítókat — azután nem lesz szükség hobortos intézkedésekre. Csak egyet szabad is, kell is büntetni a tanítókat: a hazaárulást, mert ennél nagyobb bűn nincs. Ha a 40 családapa hazaellenes üzelmek vétsége alá esik: akkor Krónikás is helyesli a püspök eljárását. Mit tegyenek ily eljárással szemben a paraszt községek? Valószínűleg „agyonütés“-re kerül a dolog, ha a tanítóról van szó.

A fővárosban ezt már meg akarták kezdeni, habár egyelőre csak erkölcsi „agyonveréssel“ látnak kísérletet. A fővárosi tanítókra nézve ugyanis rossz nap volt november 6-ika. E napon a pénzügyi bizottságban mindenféle szidalmakkal és igaztalan vádakkal illették az ifjú nemzedék nevelőit. A minő otromba volt a vád, ép oly lelkesmeretlen dolognak tekintik „Krónikás“ azt, hogy a „Pester Lloyd“ Federvieh Kóbiája kicifrázva adta az egész tynyaságot világgá, csak azért, hogy a tanítók rovására mulasson a t. c. publikum. De tán ennek is, meg a nagyszájú pénzügyi bizottsági tag uraknak is elmegy majd a kedvük bántani a tanítókat összeségükben akkor, ha van köztük egy két korholandó ember. Az egyetek tiltakoztak az insinuatió ellen, Steiner és Wolkenberg ügytársak pedig úgy odamondták az igazat a nagyszájú bugrisnak, hogy az most már elkezd himezni hámozni! Azután deputatiók is jártak a városi tanácsnál, kijelentendő, hogy a tanítók nem hajlandók eltérni a szemtelenségeket. — Az elégtétel, ha nem is teljes, de meg van adva abban, hogy a tanítót is numerusnak nézik. A tanítók nagyon el voltak keseredve. A baj múlóban van; mert a tanfelügyelő ki magát a tantestület fejének tekintti, a tanítók védelmére kelt.

Különbön a szathmári botrányos tanfelügyelői kinevezés indokából is latba vetették a tanítók szavukat: a „Paedagogiai társaság“ mellett a „Népnevelők Pesti Egylete,“ az „Aradvidéki Tanítóegylet“ és a „Budapesti Tantestület“ elhatározták, hogy a tanfelügyelők qualificatiójának megállapítása érdekében feliratot intéznek a képviselőházhoz. Az indokok mindannyian megjegyeznek abban, hogy jövőre a tanfelügyelői állomások érdemes tanítóiakkal legyenek betöltve. Hogy pedig az administratio mesterségét is eltanúlhassák tanítóink: a tollnoki állomás legyen „gradus ad Parnassum.“ Több egyletnek e tárgyra vonatkozó határozatáról a „Krónikás“ ezidétt nem bir tudomással, — de hiszi, hogy a tanítók is tudják, mi a tisztesség a tanulás mellett, mert ez a fődolog!

Azonban hagyjuk a kellemetlen dolgokat, és szenteljünk a kegyeletnek is néhány szót! Halottak napján a fővárosi polgári iskolai tanáregyesület tagjai koszorút tettek Csengery Antal sírjára. Az emlékbeszédet Vadfady Ernő, polgári iskolai igazgató mondta el. A kegyelet e szép jelét Csengery működése itt megérdemelte, mert ha ő nincs, Magyarországon polgári iskola sincsen. Ez intézmény létesítéseért „Krónikás“ is kegyelettel adózik Csengery emlékének! Mindenkinek mindenütt mindenben mindenkor a magáét! Ha Cs. halála alkalmával a lapok s a hívek nem akartak volna belőle „kisisten“ csinálni: a harmóniát mi sem zavarta volna. A polgári iskolai tanároktól azonban az ország valamenynyi tanítói megtanulhatták azt, miképp kell a kegyeletnek kifejezést adni azok iránt, kiknek halálával tartozunk. Pápan már megmutatták; bár nem a tanítók kezdeményezték, nem maguk ülték kegyeleti ünnepet.

Tanügyünk egyik érdemes veteránjának tartották ugyanis Pápan 50 éves jubileumát, mely nov. 4-én este vette kezdetét az ismerkedési estélyivel a „Griff-fogadóban.“ A jubileumot 5-én a kollegiumban ülték meg. A jubilansért, Tarczyért, 1/211 órákor küldöttség ment, s megjelenvén, Pap Gábor, ref. püspök tartá az ünnepi beszédet, melyben tudatá, hogy a király Tarczy tanárt a királyi tanácsosi címmel díjmentesen ruházta fel. Ezután következtek az üdvözlő beszédek, melyeknek sorát Karsay ág. ev. susperin-

tendens kezdte meg; majd Bocsor tanár, Gyurác év. lelkész, Kiss Gábor, ref. lelkész, Nagy Boldizsár városi főjegyző, Vághelyi Dezső megyei főjegyző, egy soproni lyceumi tanár, egy jogakadémiai polgár és egy gymnasiumi tanuló intéztek az érdemekben gazdag férfiúhoz üdvözlő beszédek. Az ünnepély fényét egy babérokoszorú átnyújtása képezte. Egy szép alkalmi költemény elszavallása, egy kar élénklése s az üdvözlőlevelek felolvasása után megszólalt az ünnepelt, ki gyönyörű szavakban ecsetlő az 50 év előtti tanügyi és irodalmi viszonyokat. — A tulajdonképeni ünnep befejezte után a díszlakoma következett, melyen koszorús költők Jókai Mór is részt vett, fűszerzén a lakomát humoros beszéddel, mely azonban nem volt egyedüli szép toaszt. — A lakoma estig tartott, a mikor azt sikerült táncmulatság váltá fel. — Így seregleg' tek össze a jó barátok, elvtársak, tisztelők és tanítványok arra, hogy az érdemnek koszorút nyújtsanak. Dr. Kovács Pál, régi irodalmunk e dísz, mely paedagogiai tekintetben is gyarapítja a tudományosságot, szép alkalmi költeménnyel járult az ünnepélyhez. Olvasóink Tarczy Lajost sokkal jobban ismerik, hogysen érdemeiről is kellene szólnunk, és „Kronikás”-sal együtt örvendek azon, hogy régi jeleseinke a mostani hálás nemzedék méltatja.

Kegyelet- és hazafias kötelességek együtt járnak. Tettek is kellene. Hazafias tettek!

A most mondandóknak azonban nagyobb feneket kell, hogy kerítsen Kronikás. Lásuk csak! Az előladosodott magyarokról vagy 5 év előtt Kossuth Lajos hosszabb levelet írt Dévára, melyből a paedagogia történetére nézve következő fontos adalékoknak helyet adunk: „Ha az ember Erdély némely vidékein végig utazik, tiz falu közt kilencben talál egy domb tetején egy érdekes romot. Az a templom. Némelyeknek még a teteje is megvan s néhány tégladarabbal könnyen volna jó karba helyezhető. A mellette omladozó toronyban még ott a harang, de a kereszt már leesett. A templom falrepedéseit benőtte a folyondár. Mellette egy szerényebb halom, néhány kiálló gerendával, ablak- és ajtófelfa-fával. Az az iskola. Egy partos helyen áll az úri kastély, félrecsapott tetővel, kilógó ablakszárnyakkal, melyeken ki s besüvölt a szél. E három épület omladékká váltában aligha nincs causalis nexus. Abban a kastélyban egykor hatalmas földesurak laktak, magyar nemesek, az Isten házában magyarul hangzott a szent íge, s az iskolában magyarul tanítottak, mert hisz a magyar földesúr volt a pátrónus s a falu magyar volt. — Mikor azután olyan idők jöttek, melyek a magyar urak előtt elzárták a közélet sorompóit, és szárnját szegték minden magasbra törő lelkesb ambitionak, ha tulajdon hazája ellen ármánykodni, nemzetének árulója lenni nem akart, visszavonúlt falusi kastélyába s lón belőle apránként olyan fajta magyar nemes, a milyt Petőfi megénekelt. A falusi élet egyhangú, unalmas, ha az ember dolgozni nem tanult; beszélni sincs kivel, hacsak nem a pappal, tanítóval. De azok is unalmas emberek: nem tudják az embert mulattatni, se kiszolgálni. És a földesúr lett tetlén unatkozó veszelyes despota, a papot úgy tartá udvarában, mint udvari bolondját, a tanítóból lón asztalterítő és pincenarium magister, a templomból magtár, az iskolából ruhaszáritó a nemzeti kuriából omladék. A szegény nép szellemi állapotával, erkölcsével, nemzeti-éggével nem gondolt senki: kiszorították a templomból, iskolából, más népfajjal érintkezett a „keresztkezés” útján lassankint elsajátítja a másik nemzet szokásait, életmódját, nyelvét s elfelejti a magáét, az anyák az oláh-nők közül kerültek; ez meg szívós faj. — Az anyanyelv fogalmában mely philosophia fekszik. Az anya nyelve az, a melyt a gyermek legelőször megtanúlja, nem az apáé. Ezen tanul meg gondolkodni, első érzelmeit indulatáit kifejezni, azt szereti meg legjobban. Az anya nyelve a gyermeknek úgyszólván vele született nyelve, minden más nyelv csak eltanult. Így oláhosodtak el az erdélyi magyarok. — Ezt írta Kossuth, mikor az előladosodott magyarok „viszszaszerzése” iránt mozgalom indult meg Erdélyben. Az ezen adatokból merített tanulságot a lapok csak a lefolyt hóban találták meg. Azt t. i. hogy a nemmagyarajkú legényeket országsszerte magyar leányokkal kellene összeházásítani, hadd legyen a Kárpátoktól Adriáig minden születendő gyermekeknek anyanyelve a magyar! Ez elv melyebb meg gondolásra, behatóbb tárgyalásra érdemes!

A népnevelési egyletek eszméje újból alakot öltött. A budapest-józsefvárosi I. iskolázásához hozzájárulásával nov. 14-én egylet alakult, mely egyelőre azt tűzte ki feladatául, hogy szegénysorsú gyermekeknek ruháztatásuk által tegye lehetővé az iskola látogatását. A nőkre ezen egyletben nagy szerepkör vár. Karácsonkor karácsonfa felállítását van tervben. Ezen első új népnevelési egylet működését „Kronikás” figyelemmel fogja kísérni.

A „Szemle” dolgában is van mondanivalója „Kronikásnak.” Diesterweg Adolf születése napj emlékéit (október 29-ikét) a „Paed. Szemle”-n kívül még a „Népnevelők Lapja”, meg a „Néptanoda” is megülte, közölve egy-egy cikket Diesterwegtől. Ezt csak annak bizonyítékául legyen szabad felemlíteni, hogy nem csupán a „Szemle” tartja D.-t nagy paedagogusnak. Furcsán „veszi ki” tehát magát, ha éppen a „Szemle” 10. füzetéről írta a „Hon” paedagogusa, hogy a benne foglalt cikkek „nem nagybecsűek”. Talán mégis neveltséges dolog, Diesterweg nagyszabású cikkét is ezen „nem nagybecsűek” közé soroz-

ni? Hátha összeáll a „Hon“ paedagogusa valamenynyi „capacitásával“ képes lesz-e olyan „nem nagybecsű“ cikket kanyarítani, mint minő a Diesterwegé a „Szemle“ 10. üzetében? No de a „Szemle“ elviseli a szemrehányást!

A „Pad. Társaság“ nov. 6-án ülést tartott, melyben Lederer A. az iskolai takarékpénztárak paedagogiai jelentőségét fejtegette. Weiss Bernát az összes, de különösen a fővárosi tanítószög közönye ellen emelt panaszt, a kik a „tapasztalati jelentéseket“ mondva csinálnaknak hiszik. A Paed. Társaság az „iskolai“ takarékpénztárakat az „iskolai oktatáson“ kívül eső nevelési eszköznek jelentette ki. — Más szavakkal a szülei házra bízta. Vagy nem?

A mi most következik, az darázs-fészek; de bele kell nyúlni, mert a baj nagy s orvoslása sürgetős! E bajt a „Nemzeti Népisiskolából“ tudtuk meg.

Nevezett lap a nyitrai magyarnyelvi póttaufolyamról közöl terjedelmesh jelentést. Ebben „Kronikás“ fontos reflexiókat talált. „Feltűnő — úgy mond a „N. N.“, hogy habár Nyitra megyében a magyarul nem tudó tanítók nagyobb részét az ág. hitv. ev. hitfelekezeti népisiskolák tanítói teszik ki, mindamellett a magyarnyelvi póttaufolyamra ezek közül egyetlen egy sem jelentkezett. Avagy a nyitrai megyei esperesség nem tartja magára kötelezőnek az 1879. 18. t. c. rendelkezéseit? Avagy e törvény ellen múlt 1879-ben Szezenicen tartott esperességi gyűlés alkalmával szándékolt, de e hatósági éber figyelem folytán megghiúsított tüntetésnek ily módon kíván kifejezést adni? Avagy az egykori páteus hirhedt főkolomposaiól, most az autonomia öreinek magukat feltölő iskolaszéki elnök-lelkészei a nyitrai esperességnek muszkanyelvi tanfolyamokat rendeznek zsarnoki fegyelmük alatt levő tanítók számára? „Azután tovább: „Valában muszka zsarnokságot gyakorol Magyarországon a nyitrai ev. esperesség tanítóival szemben. Eltiltja nekik a megyei tantestületbe való beléphetést drákói szigorral; nem bocsátja őket a magyarnyelvi póttaufolyamokra, sőt harcot vív még az ellen is, hogy tanítói az országos nyugdíjintézetbe felvétess nek, csak azért, hogy hazafias gondolkazású kartársakkal érintkezésbe ne jöjjenek.“ Beszél még a cikk muszkafillérekről és sok egyébről; de „Kronikás“ azt hiszi, hogy már most evidenter be van bizonyítva, hogy a felekezeti autonómiát a tanügy terén is — ki kell tágtani oly mérvben, mint ezt egy másik protestans felekezet a maga számára követeli. Es itt „Kronikás“nak nagy kedve volna „elcsenni“ a szerkesztő azon cikkét, melyet Jóó és Kiss urak támadására megírt és hét tanító bizonyítékaival indokolt, hogy ne lehessen másutt, csak a „Kroniká“-ban közölni. No, de talán majd „sorját keríti“ annak maga a szerkesztő is.

Záradéklul legyen szabad „Kronikás“nak az olvasót külföldre — Angolországba vezetni. Nem nézi ugyan az ott felmerülő jelenségeket saját szemével, hanem csak úgy szemüvegen át; de azért a forrás némesak megbízható, hanem egyszersmind erősítő is. — Perlaky Elek úr, ki huzamosb időn át az öszutcai iskolaszéknek volt elnöke, s kivel sok üdvös paedagogiai eszmét váltott már „Kronikás“ is, egy idő óta a mi londoni nagykövetünknek titkára. Londoni tartózkodását arra használta fel, hogy tanulmányozza az angol iskolai ügyet és tanulmányainak eredményével kívánta megismertetni régi iskolaszéki tagtársait, kik november 14-ére lettek meghíva Perlaky előadásának meghallgatására. Az angol iskoláknál — így értesít Perlaky — három forum gyakorolja a felügyelet: az iskolatanács, a tanfelügyelő, kik szakemberek, és az iskolaszékek, melyeket a kerületek tekintélyesb polgárai választás által alakítanak. Az iskolatanács egy képviselője az évi vizsgálatokon az állami stipendiumokat osztja szét; a tanfelügyelő pedig kötelesek a kerületeikben létező iskolákat évenként többször meg látogatni, s időnkint az iskolatanácsnak kimerítő jelentéseket adni. — Ha az iskola rosznak bizonyul be: vagy meg lesz tagadva az állami segély, vagy pláne bezárják az iskolát. Az iskolaszék feladata, gondoskodni az iskolai épület jó karban tartásáról; jelentést tesz a tanítók szorgalmáról és jómagaviseletéről is. — Vannak iskolák, hol a tanítás egész nap foly; gyártelepeken csak reggel van tanítás, sőt néhol csupán csak este oktatnak. — Az iskolakényszer a gyermek 3 éves korával kezdődik, s tart annak 14-ik éveig. Az iskola belügyeit a főtanító vezeti, a működő tantestület ennek alája van vetve. Az előkészítő tanfolyamban 12—14 éves gyermekek tanítanak a főtanító felügyelete alatt. Az okleveles férfitanítók rendes fizetése 1100 frt, a nők 900 frt. Londonban egy szorgalmas főtanító fizetése 3700 frtra megy (mert a gyermekek tantárgy szerint fizetnek). A főtanító sohasem vezet osztályt, s csak felügyel az oktatásra, s legfeljebb a felsőbb osztályokban vállal órát. A leányiskolákban főzést is tanítanak. A sok érdekes adat közül legyen elég enynyi. Perlaky úrnak pedig szavazzunk köszönetet, a mért nem csúhan lelkesül a tanügyért, hanem tesz is érte. Sok ilyen derék tanügybarátot o hazának!

November 20-án — épen e sorok befejezésekor — terjesztő az országgyűlés elé a közoktatásügyi miniszter úr a hazai tanügyi állapotokról szóló kilencedik jelentését, melyből a Szemle XII. füzeté hihetőleg bővebb értesítést fog közölni. Adjá Isten, hogy mindent virágzó állapotban találjunk az iskolai téren.

Krónikás.

Tanítók „Emlékeztető-”je december havára.

December-hava. (decem = tíz) a régi római évben, mely marcius elsejével vette kezdetét, a tizedik hónap volt. Rómulus 30, Numa 29, Julius Caesar 31 napot szabtak ki e hó számára. E hó Saturnusnak volt szentelve, azért a rómaiak dec. 17-én ünnepelték a saturnáliákat. A Julián és Gergely-féle naptárban a 12-ik hónap, mivel később a márciusnak a január és február lettek elébe téve. A keresztény világban e hóban ünneplik az ádventet és karácsonnt, ezért Nagy Károly a „Szent Hónap” nevét adta neki. Magyar nevei: Télelő, Karácsonhava. Régente: Bakhava.

Csillagászat. Miután a mi féltekénken a téli napéjegyenlőség (solstitium) decemberhó 21 vagy 22-ikére esik; erre a hónapra esnek a leghosszabb éjjelek és a legrövidebb nappalok. Van e hónap 31 napja. A nap a hónap vége felé 7 óra és 50 perckor kel, és 4 óra 7 perckor nyugszik le. A bolygók mind láthatók. Venus esti csillag. Uranus éjjel után a keleti égen található.

Időjárás. December havában a hőfok 3—8 fokkal áll alantabban mint novemberben. A légmérő nagy változásokat mutat föl. Apáink időjóslása december havára: Sáros karácson, fehér husvét. Nedves karácson üres éléskamráts hordót csinál; ha pedig karácson napjaiban szeles az idő, akkor a fák sok gyümölcsöt fognak teremni. Hideg december hóval, sok gabonát hoz.

Az iskolai és népkönyvtárak. virágzásának ideje december havának hosszú estéivel áll be. Fonókákba felolvasókat küldeni: ez volna mindazok feladata, kik az erkölestelenség búrjánait itogatni hivatják. Ismertünk papot (Szépfaluban működött), ki a fonókákban esetéken át olvasta fel a szívnemesítő elbeszélést Zschokketól, melyeket Boross Mihály részben a magyar irodalomba is átültetett. Ismertünk tanítót, ki fonókákban vezette a falú anyáit a természetrajzi tárgyak és a természeti tünemények ismeretére oly módon, mint tette egykor Vas Gereben Falusi könyvtára-ban. Ne feledje a tanító ezenkívül azt sem, hogy az iskolai könyvtárt használó gyermekektől számon kérje az olvasott dolgokat.

A tanító teendői a tanév 3-ik havában. A hó elején soha sem árt visszapillantást tenni az előző hónapra és tanultakat röviden ismételni. Ezután áttérünk újra az e hóra kijelölt tananyagának földolgozására. Az I. osztályban végezzük a beszéd- és értelemgyakorlatokból: az iskolában levő tárgyaknak megnevezését és megszámlálását, a megismert tárgyaknak egy közös fogalom alá hozását, az iskolában levő tárgyak helyét. — A tárgyak színökre való tekintettel. Irvaolvasás: a 9. gyakorlattól a 21-ig. Földolog mindig az új hangnak kikerestetése, az ismertekkel egybekapcsolása; megismerni a betűt és leírni. Az írást addig kell gyakorolni, míg a gyermekek biztosságot szereztek maguknak annak leírásában. Az utóbbi a csendes foglalkozásban is gyakorlandó. — A számtanból. A tulajdonképeni számolástanítás e fokon csak e hónapban kezdődik; midőn a gyermekek a beszéd- és értelemgyakorlatokban a tárgyakat nemcsak megnevezik, hanem meg is számlálják. Megtanulják ismerni és leírni a 3-at és 4-et. Talán mondanom sem kell, hogy e számkörben azonnal megtanulják a gyermekek a számtan négy alaptüveletét; t. i. összeadni, kivonni, szorozni és osztani. Pl. Hányszor van 1 a 4-ben? Mennyi 2+2=? Mennyi 2×2=? stb. II. osztály. Beszéd és értelemgyakorlatok magyar nyelvvél. Az ételek (kenyér és süte, ennek készítése, a burgonya és gyümölcs,) italok: víz, bor, sör, pálinka, tej, kávé, thea. Mindezek magyarul is megnevezetnek. És hogy a gyermekek magukat gyakorolhassák a beszédben, megtanulják még e cselekvésszókat: kérni, adni, csinálni, főzni, enni, inni, hogy így gyakorlativá váljék a tárgyan való tanításunk is. — Az olvasásban gyakoroljuk a gépies és értelemgyakorlatokat kiegészítő olvasmányokban. Ezen olvasmányok a 78. 79. 82. 83. 52. 53. 54. stb. Kis fáradsággal bárki is kikeresheti. Anyanyelvtan. A szók, szótagok, hangok és betűk, ezekből megfelelően feladványok. — Számtan. Az 1—50-ig terjedő számkörben minden műveletet, de kivált fejbén. III. osztály. Szülőföldisme. Tájékozás az iskola és községi tervrajzon. A község lakóinak száma és foglalkozása. A szülő hely mint polgári község; a községben levő nemzetiségek és vallásfelekezetek. A házi állatok. — Olvasás. A szülőföld tananyagát kiegészítő olvasmányokban gyakoroltatjuk a gyermekeket, figyelemmel a hangsúlyozásra. Anyanyelvtan.

A főnevek ragozása (declinatio). Az egyes és többes szám. Az erős és gyenge declinatio. A tulajdonnevek declinálása. Az összetett főnevek. Az anyagnak megfelelő egy-egy feladvány. — Magyar nyelvből. A 8. 9. 10. olvasmány, melyekben a cselekvéseket a határozott és határozatlan alakban gyakoroltatjuk. Szóanyagot ezen olvasmányok szolgáltatnak. Az ismeretlen szót a tanító által a táblára írja magyar és német nyelven, hogy a gyermekek látva először hibátlannul utána írassák és később kívülről is följegyezhessek. Ily módon szerkesztenek ők maguk saját használatukra szótárt. Mindenhol feladványok. Számtan. Az 1–500-ig terjedő számkörben mozgó gyakorlatok. — IV. osztály. Földrajz. A Vág völgy-vidéke: Pozsony-, Nyitra-, Trencsén-, Turóc-, Liptó- és Arvamegyék. Terményrajzból. A palakő és palatábla Pozsonynál. A pisztránggal a halakról általában. Rokonainak ismertetése. Turóban a Kossuth családról, mely innen származik. Csák Máté Trencsénnél. Számtan. Az 1000–4000-es számkörben a négy alpmiveletnek gyakorlása. Nyelvtan. A bővített mondatban az állítmány cselekvő és szenvedő alakja. A kiegészítő. Tárgy és személyi kiegészítő. Helyhatározók és a többi határozók. Az anyagnak megfelelő hetenkint 2 feladvány. Magyar nyelv. A névutók és ezek ragozása. Az olvasmányokban előforduló ismeretlen szavak úgy, mint a III. osztálynál betanultaknak, az olvasmányok olvasása után rövid kérdések alapján kihallgatás. Feladványoknak itt sem szabad hiányozni V. VI. osztály. Közép-Európa. Német-, Francia, Spanyolország és Portugalia és a Svajc földrajzból. — Történelemből: az 1789-iki francia forradalom, I. Napoleon, III. Napoleon; Nagy Károly, a lipcei nagy ütközet a könyvnyomda fölfedezése, V. Károly, Nagy Frigyes, Goethe és Schiller; Schvajcnál Pestalozzi és Tell Vilmos. A terményrajzból a keselyű, marmota, a borostyán és lissaboni földrengés. A magyar nyelv tanítására vonatkozólag áll, a mit a múlt hóban mondtunk, t. i. hogy e fokon az anyanyelven olvasottak magyarul is olvasandók; a nem ismert szavak megértelmezendők és betanulandók. Az olvasmányt egyébként úgy tárgyaljuk, mint az anyanyelven. Az önálló munkálkodást a feladványok által segítjük elő. Számtan. V. osztály: a számok oszthatósága és a legkisebb közös többes kikeresése után a közös nevező kikeresése, törtek összeadása. VI. osztály. Az egyszerű hármasszabálynak ismétlése és példákban való gyakorlása. — A mértannak is kell, a menyire lehet időt szentelni a számtan kapcsán. E hónapban megismertethetjük a szöveget és a kört, központját átmérőjét és sugarát. Nagyon természetes, hogy ezek kiszámítása is számtani tananyagnak tárgyat képezi. A hó végével benyújtandó a hanyag iskolalátogatók mulasztási jegyzéke az iskolaszék előnének.

Schmidt B.

Történeti naptár. Dec. 1. 1709 Abraham a Sancta Clara. kapucinus Bécsben mh. 5. 1791 Mozart Párkás mh. — 9. 1494. Gusztav Adolf szül. — 14. 1799. Washington György mh. — 16. 1770. Beethoven Lajos szül. — 27. 1571. Kepler János szül. — 1. 1786. Döbrentey Gábor szül. — 1800. Vörösmarty Mihály szül. — Helmezy Mihály megh. — 8. 1538. Istvánffy Miklós, alnádor szül. — 12. 1842. Megyeri (Stand) Károly Pesten szül. — 20. 1768. Schedius Lajos Győr szül. — 24. 1855. Jerney János halála. 29. 1798. Bárány Agoston szül. 31. 1659. Apácai Csere (Cseri) János szül.

Irodalomtörténeti naptár. Szül. dec. 5. 1807. Tarczy Lajos, pápai tanár, a term. tud. társ. tagja, szül. Hetényen, Komárom vmegyében, természettudományi, mathematikai, bölcsészeti, paedagogiai író, akadémiai tag 1838 óta. (Lásd a „Kronik“-ában a Tarczy ünnepéről szóló tudósítást.) 7. 1907. Roskoványi Agoston Szenna. — 1838. Schwarz Gyula (Szent Katolna) Sz.-Fehérvár. — 14. 1824. Szabó Károly Körös-Tarcsa. 26. 1817. Gönczy Pál Hajdú-Szoboszló. 28. 1825. Garamszegi Lubrich Agost-Besztercebánya.

Tanítóegyletek gyűlései. A tél beálltával a tanítóegyletek gyűlésesei megszüntek, legalább nekünk eddig egyetlen egy oly tanítóegyletről sincsen tudomásunk, mely gyűléseket tartana, kivéven a fővárosiakat, melyek havonkénti ülésekben legkevesebb egyszer-egyszer találkoznak. Önkéntlenül az a kérdés merül fel, ha valjon hazánk nagyobb városaiban működő tanítóink nem találják-e alkalmasnak a december-havi estéket gyűlézésre, tanácskozássra, eszmecsézésre, a nélkül hogy ez egyleti vagy hivatalos színezett viselne?

Üresedésben levő tanítói állomások: December. 1. Jánoshida felek. tan. 300 frt lakás, fűtés, tisztogatás. 1. — Dubi vándortan. 450 frt 1. — Baróth, rk. tan. ca 600 frt. — 1. Tápó-Györgye rk. tan. 400 frt. — 1 szoba. 6. Vág vecse közs. tan. 300 frt lakás. — 7. Zselyk, ag. ev. tan. ca 600 frt. — 8. Kisfalúd, rk. tan. 190 pár után pénz és buzabér ca 800 frt. — 10. Mislény, közs. tan. ca 500 frt. — 14. Stoosz (Szepes) rk. tan. 380 frt 85 hektometer fa, lak, kert, rét. — 15. Devecser, rk. tan. 300 frt és lakás, fűtés, tisztogatás. — 15. Szigetvár, közs. tan. 500 frt

Tudomásul! Ismét vissza kell térnünk „Emlékeztető“-nkél a régi beosztásra. Ismét fel kell vennünk a régi gazdasági, kertészeti, borászati, vadá-

szati és természettudományi útmutatásokat. Olvasóinknak egy tekintélyes része ugyanis arról értesített minket, hogy a „Néptanítók Lapja,” mely utánunk a gazdasági naplót közölni kezdé, minden iskolának csak egy példányban jár, s így nincsen módjában azt minden tanítónak láthatni és olvashatni, miértis az a körülmény, hogy amott is közölnek gazdasági naplót, egyáltalában nem szolgálhat indokul arra, hogy a „Paed. Szemle” hiányos „Emlékeztető”-t adjon olvasóinak. Ezen érvelés alapján mi már jövő XII. füzetünkbe ismét fel fogjuk venni az „Emlékeztető” mind a 25 pontját, mit egyelőretiszelt olvasóközönségünk tudomására hozni kötelességünknek tartottunk.

Kosmológus.

Szerkesztői mondanivalók.

Sch. K. Csákvár (Temes.) Egyes részleteket mi nem kereshetünk ki. Várnia kell a tartalomjegyzéket, ha keresésre adni fejté nem akarja. **H. L. B.** Csaba. Köszönettel fogadtuk, s kíváncsán várjuk mindhárom irányban iparkodtunk megfelelni. — **Sz. M.** Egyházas-Rádóc. Azt írja, hogy a „Szemle”-nek mellékes utón jut birtokába. Fel nem tehetjük azokról, kik sem nem fizettek, sem a füzeteket hozzánk nem juttatták: hogy maguknak ilyen „mellékkeresetet” alapítanak. Nevet kérünk! **D. P. Gy.** Simontornya. Már csak azért is kérjük ismételve szíves apostolkodását, mert vidékén a tábor még nagyon kicsiny. A könyvet 14-én küldtük. **P. K.** Pancsova. Így általánosságban nem igen értjük a sors járását. Szabad ugyan mindig a nagyot a kicsivel összehasonlítani; de minden hasonlat sántít. Részletes tudósítást kérünk. — **A. D.** Torda. Kiknek és hányak nevére szól utolsó közleménye? **K. K.** Mohács. No no! Nem esik be a világ feneke! Várhatunk addig. **B. K.** Deés. Az ön előfizetése nem volt feléves, hanem egésszéves, csak az árt fizette két részletben. — Lelkismeretes és pontos embereknél e concessiot szívesen tesszük meg. — **K. Gy.** Alsó-Lánc. Szíveskedjék a számokat az alsóúthi postán reklamálni. Oda lettek küldve. **B. S.** Nagybánya. A reklamatiot az ottani postán tessék megtenni. — **K. S. T.-Sz.** Miklós. Szívesen; többet úgy sem tehetnénk. Sorját keritjük lassankint. — **M. N.** Tornóc. Kérjük Önt, hogy vidékén e hó elején küldött levelünk értelmében járjon el. **A. h.-doroghi** g. kath. néptanítóknak! Jól esett a testület azon elismerő nyilatkozata, hogy mi a „M. P. Sz.” megindítása s tanügyi kitűnőségeink megismertetése által tanügyünknek szolgálatot tettünk. **A** mi azon óhajtatásukat illeti, hogy a szerkesztő saját élettrajza és arcképe „mihamarább” jusson a „Szemle”-be, erre nézve csak annyit, hogy most még nincs a programban! Köszönet elismerő nyilatkozatukért! **V. B. L.** Gyúró. Öntől a „Sz.” mindig örömmel fogad el cikkeket. Legalább azt senki sem vetheti szemére, hogy a ref. egyházalkotmányt s benne a tanítók dicsőséges állását nem ismeri. **R. S. M.** Tapsony. Saját érdekeinek előmozdítására nem nekünk, de Önnek kell áldozatokat hozni. Különbösen az egész világon az előfizetés és hirdetés díjait előre szokás fizetni. **V. L.** Moór. Hogy Ön vidékén a kartársak oly elismeréssel vannak magunktartása iránt („melylyel a paedagogia terén még mindig feltolakodó nemtelen erőszakoskodásokat megtörni s azokat szennyves méhük undok fészkébe visszazariasztani törekszünk”), ez minket kitartásra és a jövőbe helyezett jó reményekre buzdít. — **K. J.** Ferencfalva. Igenis, várjuk a jövő füzetére a cikket.

A bekötési táblák ügyében! A „Paed. Szemle” X. füzetében megjelent közleményünk értelmében a bekötési táblákra vonatkozó időhatár novemberhó 15-ével lejárt. Minthogy azonban e napon túl is jelentkeztek előfizetők: ezennel tisztelettel értesítjük olvasóinkat, hogy az előfizetés időhatárát f. é. december 3-ikáig meghosszabbítottuk, mely napon a táblák elkészítése ügyében okvetlenül kell intézkednünk, ha azon helyzetbe akarunk jutni, hogy a táblákat a XII-ik füzetrel küldhessük szét.

Kérjük azért mindazokat, kik bekötési táblákat bírní óhajtanak, szíveskedjenek jelen felhívás vétete után rögtön utalványozni az 55 krnyi összeget, mert nekünk a táblákat mind egyszerre kell elkészíttetnünk.

A „M. P. Sz.” kiadóhivatala.

Tisztelettel értesítjük közönségünket, hogy a „P. Sz.” 1880-iki folyamából, miután a négy első füzet 2-ik kiadása elkészült, teljesszámú példányokkal még szolgálhatunk. Ára 12 füzetnek 2 frt. 50 kr, 1880-ra.

Azokat, kik a „Paed. Szemle” 1880-iki folyamára járó díjat decemberben ígérkeztek beküldeni, kérjük, szíveskedjenek ezzel együtt 1881-re is 2 frt 50 krrel előfizetni; valamint általjában kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek az 1881-iki folyamra való előfizetéssel (2 frt. 50 kr.) sietni, hogy a nyomtatandó példányok száma iránt jövelevé tájékozva legyünk.

A pályázati ügyben a bírálók néhányától még nem érkezett be véleménynyilvánítás.